

HUMANITIES INSTITUTE
Feruza Shermatova-Omerani, Ph.D.

SARBAY'IN OĞLU / SARBAYDIN UULU (1967)

Şükürbek Beyşenaliev (1928–2000)

Kaynakçalar:

Beyşenaliev, Ş. (1988). *Syn Sarbaya* [Sarbay'ın oğlu]. RuLit. <https://www.rulit.me/author/beishenaliev-shukurbek/syn-sarbaya-download-224380.html>

GENEL BİLGİ

Yazar

Hayatı ve Eğitimi

Şükürbek Beyşenaliev (1928–2000), Kırgız edebiyatının önemli yazarlarından, oyun yazarlarından ve toplum hayatında görev almış edebiyatçılardan biridir. Özellikle çocuk ve gençlik edebiyatına yaptığı katkılarla tanınır. 25 Ekim 1928'de, günümüzde Kırgızistan'ın Narın bölgesine bağlı Ak-Talaa ilçesinde bulunan Kurtka köyünde, çiftçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir.

Çocukluk yılları II. Dünya Savaşı dönemine denk gelen Beyşenaliev, dönemin zorlu koşulları nedeniyle erken yaşta çalışma hayatına atılmıştır. 1943 yılında Narın'da öğretmen yetiştirmek amacıyla açılan altı aylık kursa katılmış ve ardından öğretmenlik yapmaya başlamıştır. Daha sonra bölgesindeki bir okulda öğretmen ve okul müdürü olarak görev almıştır. 1946 yılında Narın Pedagoji Okulunu dışarıdan sınav vererek tamamlamış, 1948 yılında Kırgız Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesine girmiştir. Üniversiteden 1952 yılında mezun olmuştur. 1962–1964 yılları arasında Sovyetler Birliği Yazarlar Birliği bünyesindeki Yüksek Edebiyat Kursuna katılarak edebiyat alanındaki eğitimini ilerletmiştir.

Meslek Hayatı ve Toplumsal Görevleri

Beyşenaliev'in meslek hayatı öğretmenlik ve gazetecilikle başlamış, daha sonra bilimsel araştırma, yayıncılık ve edebiyat yönetimi gibi farklı alanlara uzanmıştır. 1941 yılında *Kolhozçu* gazetesinde muhabir olarak çalışmaya başlamış; makaleleri, denemeleri ve şiirleri zamanla çeşitli yayınlarda yer almıştır.

1952–1953 yıllarında Sovyetler Birliği Bilimler Akademisinin Kırgızistan şubesindeki Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsünde araştırmacı olarak görev yapmıştır. 1953 yılında *Yaş Leninçi* (Genç Leninist) dergisinin editörlüğüne atanmış, 1954 yılında Kırgızistan gençlik teşkilatının merkez komitesinde sekreter olarak görev almıştır. 1956–1959 yılları arasında *Leninçil Yaş* (Leninist Gençlik) gazetesinin baş editörlüğünü yürütmüştür. Daha sonraki yıllarda *Ala-Too* dergisinin baş editörü olarak da çalışmıştır.

Beyşenaliev, Kırgızistan Yazarlar Birliğinde sekreterlik yapmış, ayrıca yabancı ülkelerle dostluk ve kültürel ilişkiler kurulmasını amaçlayan kuruluşlarda yöneticilik görevlerinde bulunmuştur. Yaklaşık 17 yıl boyunca bu alanda çalışmıştır. Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Sovyetine milletvekili olarak da seçilmiştir. Çocuk ve gençlik edebiyatıyla ilgili kuruluşlarda görev alması, bu edebiyat alanının gelişimine verdiği önemi göstermektedir.

Eserleri

Beyşenaliev, roman, hikâye, çocuk kitabı ve tiyatro oyunu türlerinde eserler vermiştir. Yazarlığının temelinde Kırgız halkının yaşamı, toplumsal ilişkileri ve kültürel değerleri yer alır. Eserlerinde bireylerin karşılaştığı güçlükleri, insan ilişkilerini ve toplum içindeki sorumlulukları ele alırken çocukların dünyasına da özel bir yer ayırmıştır.

1950 yılında *Çınıgı Dostuk* (Gerçek Dostluk) adlı eseriyle cumhuriyet çapındaki bir yarışmada birincilik ödülü kazanmıştır. 1957 yılında yayımlanan *Taalay Colu* (Mutluluğa Giden Yol) adlı romanı da bilinen eserleri arasındadır.

Yazarın diğer eserleri arasında *Ukuk* (Hak veya Hukuk), *Kordun Tukum* (Ezilenlerin Soy), *Soldat Mahabatı* (Bir Askerin Aşkı), *Danaker* (Barıştırmacı), *Urpaktar Ünü* (Kuşakların Sesi), *Dankka Caraşa Cük* (Şöhretin Yüğü), *Too Koynundagı Gül* (Dağların Arasındaki Çiçek), *Amanat* (Emanet) ve *Bolot Kalem* (Çelik Kalem) bulunmaktadır. *Bolot Kalem*, Kırgız şairi Togolok Moldo'nun yaşamını konu alan bir roman olarak tanımlanmaktadır. *Urpaktar Ünü* ise roman ve gazetecilik anlatımını bir araya getiren eserlerinden biridir.

Çocuk Edebiyatına Katkıları

Beyşenaliev'in edebî kişiliğinde çocuk edebiyatı önemli bir yer tutar. Çocuklara yönelik eserlerinde hayvanlar, doğa, arkadaşlık ve insan davranışları üzerinden ilerleyen anlatılar oluşturmuştur. Çocukların anlayabileceği bir dil kullanırken onların ilgisini çekecek olaylara ve karakterlere yer vermiştir.

En tanınmış eserlerinden biri olan *Müyüzdüü Kozu* (Boynuzlu Kuzu), yazarın uluslararası düzeyde tanınmasına katkıda bulunmuştur. Bu eser, 1976 yılında Hans Christian Andersen adına verilen uluslararası onur diplomasına layık görülmüştür.

Yazarın çocuklara yönelik diğer eserleri arasında *Ak Taylak* (Beyaz Deve Yavrusu), *Kıçan, Tabışmakçı Çınara* (Çınara'nın Bilmeceleri), *Çabalekey* (Kırlangıç) ve *Amanat* (Emanet) yer almaktadır. Bu eserlerde çocukların ilgisini çeken konuların yanı sıra Kırgız toplumunun kültürel çevresi ve yaşam biçimi de yansıtılır. Beyşenaliev'in çocuk edebiyatındaki çalışmaları, Kırgız edebiyatının genç okuyuculara yönelik gelişiminde önemli bir yere sahiptir.

Tiyatro Eserleri ve Çevirileri

Beyşenaliev yalnızca romancı ve hikâye yazarı değil, aynı zamanda oyun yazarıdır. *Uyadan Uçkandar*, *Boydoktor*, *Kıçan*, *Too Koynundagı Gül* (Dağların Arasındaki Çiçek), *Too Kanışası*, *Dos* (Dost), *Meyman* (Misafir), *Usta ve Şakirtler* (Usta ve Çıraklar), *Kayra Caşargan Ömür* (Yeniden Canlanan Hayat) ve *Bagınbas Akın* (Boyun Eğmeyen Şair) gibi oyunları tiyatrolarda sahnelenmiştir. Eserlerinin farklı türlerde yayımlanması, onun Kırgız edebiyatının çeşitli alanlarında üretken bir yazar olduğunu göstermektedir.

Beyşenaliev'in edebî faaliyetleri kendi eserleriyle sınırlı kalmamıştır. Lev Tolstoy, Anton Çehov, Henrik Ibsen ve Mihail Şolohov gibi yazarların eserlerini Kırgızcaya çevirmiştir. Eserlerinin elliden fazla dile çevrildiği belirtilmektedir. Böylece hem Kırgız edebiyatının başka ülkelerde tanınmasına katkıda bulunmuş hem de dünya edebiyatından örneklerin Kırgızca okuyuculara ulaşmasına yardımcı olmuştur.

Ödülleri ve Son Yılları

Şükürbek Beyşenaliev, edebî çalışmalarının yanı sıra kültürel ve toplumsal faaliyetleriyle de çeşitli ödüller kazanmıştır. 1974 yılında Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Onurlu Sanat Emekçisi unvanını almış, daha sonra Toktogul Satılğanov Devlet Ödülü'ne layık görülmüştür. 1993 yılında Kırgız Cumhuriyeti Halk Yazarı unvanını kazanmıştır. Ayrıca çeşitli devlet madalyaları ve onur belgeleriyle ödüllendirilmiştir.

Beyşenaliev, 2000 yılında hayatını kaybetmiş ve Bişkek'teki Ala-Arça Mezarlığı'na defnedilmiştir. Ardında romanlar, hikâyeler, çocuk kitapları, tiyatro oyunları ve çevirilerden oluşan geniş bir edebî miras bırakmıştır. Özellikle çocuk ve gençlik edebiyatına yaptığı katkılarla Kırgız edebiyat tarihinde önemli bir yer edinmiştir.

Şükürbek Beyşenaliev'in yaşamı ve eserleri, Kırgız halkının kültürel değerlerini ve toplumsal yaşamını edebiyat aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarmanın önemini göstermektedir. Çocuklara yönelik eserleri, tiyatro çalışmaları ve çevirileriyle Kırgız edebiyatının gelişimine katkıda bulunmuş önemli bir yazar olarak hatırlanmaktadır.

Eser

Şükürbek Beyşenaliev'in *Sarbay'ın Oğlu* adlı romanı, ilk kez 1967 yılında Kırgızca yayımlanmıştır. Aynı yıl, E. Bosnyatsky'nin Rusça çevirisi Moskova'daki Detskaya Literatura Yayınevi tarafından basılmıştır. Bu eser, Orta Asya gençlik edebiyatının klasikleşmiş romanlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Beyşenaliyev, ilerleyen yıllarda romanın devamını yazarak iki eseri bir araya getirmiş ve bunları iki bölümden oluşan kapsamlı bir roman hâline getirmiştir. Bu inceleme, E. Bosnyatsky tarafından Rusçaya çevrilen metin esas alınarak hazırlanmıştır.

Arka Plan

Eser, Sovyet döneminde Kırgızistan'ın dağlık bir köyünde yaşayan Rakmat Sarbayev'in çocukluğunu ve çobanlık mesleğinde yetişmesini konu alır. Yazar, karakteri oluştururken 1934'te Narın bölgesinde doğan Kırgız çoban Rahmatali Sartbayev'in hayatından esinlenmiştir. Çayek kolhozunda uzun yıllar başçobanlık yapan Sartbayev, hayvancılıktaki başarıları sayesinde 1957'de Sosyalist Emek Kahramanı unvanını almıştır. Onun yaşamı, hayvancılığın Kırgız toplumu için taşıdığı önemi de gözler önüne serer.

Rakmat'ın babası Sarbay'la yaşadığı anlaşmazlıklar, eserin önemli konularından biridir. Rakmat eğitim almak, yeni bilgiler edinmek ve çobanlıkta daha iyi yöntemler öğrenmek isterken babası yılların deneyimine ve geleneksel uygulamalara bağlı kalır. Bu görüş ayrılığı, kuşaklar arasındaki farklılıkları ortaya koyar.

Eserde çalışkanlık, sabır ve sorumluluk duygusunun yanı sıra, bilimsel bilginin hayvancılığa katkısı da ele alınır. Rakmat, eğitim sayesinde mesleğini daha iyi yapabileceğine ve geleceğini değiştirebileceğine inanır.

Kırgızların geleneksel yaşamı, aile bağları ve kuşaktan kuşağa aktarılan deneyimler de anlatının temel unsurları arasındadır. Roman, geleneklerle yenilikler arasındaki ilişkiyi ele alırken insanın kültürel köklerini koruyarak kendini geliştirebileceğini ve değişime uyum sağlayabileceğini vurgular.

KİŞİLER

Rakmat (Dardake) Sarbayev: Romanın başkahramanıdır. Meraklı, çalışkan ve azimli bir çocuktur.

Sarbay: Rakmat'ın babasıdır. Geçimini çobanlıkla sağlayan, hayatın zorluklarını yakından tanır.

Salima: Rakmat'ın annesidir. Ailesine bağlı, şefkatli ve cesur bir kadındır.

Sadık: Savaşta bir kolunu kaybetmiş, çiftlik yöneticisi olarak çalışan bir gazidir.

Zeyna: Rakmat'ın hayatında önemli bir yeri olan genç kızdır. Rakmat'ın duygusal gelişiminde etkili olur.

Çekir: Rakmat'ın çocukluk arkadaşıdır. Onunla çocukluk anılarını ve çeşitli deneyimlerini paylaşır.

Builaş: Köyün yaşlılarından ve Rakmat'a hayvanların bakımı konusunda bildiklerini onunla paylaşır.

Zakir: Köy başkanıdır. Koyun sürüsünü denetler.

ÖZET

Roman, Kırgızistan'ın dağlık bir köyünde yaşayan Rakmat'ın hayatını, ailesiyle ilişkilerini ve geleceğiyle ilgili kararlarını anlatır. Hayvancılıkla geçinen bir ailede büyüyen Rakmat, çocukluğundan beri çobanlık yapar. Babası Sarbay gibi o da sürüyle ilgilenir; ancak onun okumaya, yeni şeyler öğrenmeye ve dünyayı tanımaya da büyük bir merakı vardır.

Sarbay, hayatı boyunca yoksulluk ve ağır çalışma koşullarıyla mücadele etmiştir. Bu yüzden oğlunun da aynı zorlukları yaşamasından korkar. Ona göre çobanlık, kitaplardan değil, yılların deneyiminden öğrenilir. Rakmat ise okulda öğrendiklerinin günlük hayatta da işe yarayabileceğine inanır. Babasıyla arasındaki fikir ayrılığı, eski kuşağın alışkanlıklarıyla genç kuşağın yeni arayışları arasındaki çatışmayı ortaya çıkarır.

Rakmat'ın dağlarda geçirdiği günler, onun olgunlaşmasında önemli bir yer tutar. Sert kış şartlarıyla mücadele eder, hayvanları korumaya çalışır ve kimi zaman kendi hatalarının sonuçlarıyla yüzleşir. Bir gün karların altında otlak bulur, ancak aç koyunları oraya götürürken zorlanır. Babasının yardımıyla sürüyü kurtarır ve hayvanları yönetmenin yalnızca heves değil, bilgi ve deneyim de gerektirdiğini öğrenir. Doğayı gözlemleyerek kendi başına sonuçlara varması da kendine olan güvenini artırır.

Rakmat'ın önüne yeni bir fırsat, okuldan gelen haberle çıkar. Öğretmenleri ona sınavlarına hazırlanması için bir şans daha verir. Zeyna bu haberi ve ders kitaplarını ona ulaştırır. Rakmat okumaya devam etmek, kitaplar aracılığıyla dünyayı tanımak ister; fakat çobanlığı da sevmektedir. Ailesinin beklentileriyle kendi istekleri arasında bir karar vermesi gerekir.

Bu sırada köyde de değişim yaşanmaktadır. Yeni kolhoz başkanı Sadyk, köyde bir ortaokul açılacağını duyurur. Zeyna da yükseköğrenim görmek ve köyde bir anaokulu kurmak için çaba gösterir. Bu gelişmeler, köyde yaşayan gençlerin ve ailelerin önüne yeni imkânlar çıkarır.

Romanın sonunda Rakmat, okumakla çobanlık yapmak arasında seçim yapmak zorunda olmadığı anlamaya başlar. Hem ailesinden öğrendiklerini koruyabilir hem de eğitimine devam ederek kendini geliştirebilir. Hikâye, insanın geleceğini belirlerken kendi isteklerini tanımasının önemini ve geçmişten gelen deneyimle yeni bilgilerin bir arada değer taşıyabileceğini anlatır.

OLAYLAR

Baba Oğul Sevgisi ve Daha İyi Bir Yaşam Umudu

Sarbay'ın Yıllardır Beklediği Mutluluk Yaşlı Sarbay, çimenlikte neşeyle oynayan bir grup çocuğu izliyordu. Dikkatle bakınca aralarında oğlunu da gördü. Üstü başı yırtık, ayakları çıplaktı ama güçlü, canlı ve korkusuzdu. Sarbay gülümsedi, oturup geçmişi hatırladı. On üç yıl önce kırk yaşını geçmişti ve çocuğu olmadığı için büyük bir üzüntü içindeydi. Başına gelen bu talihsizliğin hangi günahından kaynaklandığını düşünüp duruyordu. Çok çalışıyor, dürüst yaşıyor ve insanlara iyi davranıyordu. Yine de mutluluk ona bir türlü uğramıyordu. Sonunda, hiç beklemediği bir anda, yıllardır özlemini çektiği evlat sahibi olma sevinci hayatına girdi ve ona yeni bir anlam kazandırdı.

Sarbay'ın En Büyük Sevinci On üç yıl önce Sarbay, karısı mütevazı çadırlarında doğum yaparken dağlardaki yemyeşil bir yamacın üzerinde kaygıyla bekliyordu. Tek dileği bir oğlunun olmasıydı. Saatler sonra nihayet bir bebeğin ağlayışını duydu. Bir kadın çadırdan koşarak çıkıp ona bir oğlu olduğunu müjdeledi. Sevinçten kendini kaybeden Sarbay çadıra doğru koştu, ama birden yönünü değiştirip tepeye döndü. Kollarını İslam'ın kutsal şehri Mekke'ye doğru açtı ve yıllardır hayalini kurduğu oğlunu kendisine bağışladığı için Allah'a şükrederek sevinçle haykırdı.

Rakmat Adının Anlamı Sevinci içine sığmayan Sarbay, tepenin üzerinde durup Mekke'ye doğru tek bir söz haykırdı: "Rakmat!" Bu söz, "Allah'ım, sana şükürler olsun!" anlamına geliyordu. Çadırın önünde bekleyen kadınlar, yeni doğan oğlu için geleneksel duayı etmesini istediler, ama Sarbay heyecandan onları duymuyordu. Sonunda ebe, Rakmat'ın yalnızca bir şükran sözü olmadığını, aynı zamanda oğluna verilebilecek güzel bir isim olduğunu anladı. Sarbay da bunu kabul etti; bu adın oğluna iyilik ve güç getireceğine inanıyordu. O günden sonra sıkıntılar, savaşlar, açlık ve acılar yaşasa da umudunu hiç yitirmedi, kederin kendisini yenmesine izin vermedi.

Rakmat'ın Dardake Oluşu Sarbay, oğlu Rakmat'ın öteki çocuklarla kıyasıya oynayışını izliyordu. Çocuk, babasının ahırını onardığını görünce hemen yardıma koştu. Birlikte tuğlaları yerleştirip duvarlardaki çatlakları yaş çamurla kapattılar. Sarbay gururla oğlunun tıpkı kendisine benzediğini söyledi. Ancak ona Rakmat diye seslenince çocuk bu adı istemediğini belirtti. Herkesin kendisine Dardake dediğini, kendisinin de bu adı tercih ettiğini anlattı. Dardake; neşeli, mutlu, iyi kalpli ve hareketli demektir. Çocuğa göre bu isim, onun canlı, oyuncu ve enerjik kişiliğini Rakmat'tan daha iyi anlatıyordu; Rakmat ona fazla kibar ve yumuşak huylu birinin adı gibi geliyordu.

Bir Babanın Sevgisi ve Kederi Sarbay, Dardake'nin yaramaz, gürültücü ve oyunbaz bir çocuk anlamına geldiğini, Rakmat'ınsa "şükür" demek olduğunu açıkladı. Oğlu bu adı sevmiyordu, çünkü öğretmeni okulda onu uyarırken sık sık "Rakmat" sözünü kullanıyordu. Bu yüzden kendisine Dardake denmesinde ısrar etti. Sarbay kabul etti, ama ailesinin kuşaklar boyunca aşağılanarak yaşadığını düşününce üzüldü. Oğlu babasının kederini anlayamıyor, ona neden böyle hissettiğini soruyordu. Sarbay gözyaşlarını tutmaya çalışarak onu kucakladı. Çocuğa babasının sevgili oğlu Rakmat olduğunu hatırlatıp ne hissettiğini anlamak istediğini söyledi.

Bir Babanın Korkuları ve Bir Oğlun Hayalleri Sarbay, Rakmat'a ailelerinin kuşaklar boyunca yoksulluk ve aşağılanma içinde yaşadığını anlattı. Oğlunun da aynı kaderi paylaşmasından korkuyor, insanın yazgısından kaçamayacağına inanıyordu. Rakmat, babasını neşelendirmek için onunla şakalaşıp güreşmeye çalıştı, ama kısa sürede babasının derdinin derin olduğunu anladı. Sarbay, eğitimin bile ailelerinin sıkıntılarını değiştirmede yetersiz olduğunu üzülerek söyledi. Buna rağmen Rakmat umudunu koruyordu. Okulunu

bitirecek, traktör şoförü olacak, iyi para kazanacak, kendine yeni giysiler ve çizmeler alacaktı. Babasına da güzel giysiler alacağına, böylece onun rahatça dinlenebileceğine söz verdi.

Baba Oğulun Sessiz Sevgisi Dardake, düşüncelerini kendine saklıyordu, çünkü onları açıkça anlatamamış kadar küçüktü. Açlığı, soğuğu, hastalığı ve yorgunluğu biliyordu, ama babasının kuşaktan kuşağa süren yoksulluk ve aşağılanma korkusunu anlayamıyordu. Akşamın gölgeleri uzarken öteki çocuklar evlerine döndü; Sarbay ile oğluya eski ahırın yanında kaldı. İkisi de kaygılarını ve sevgilerini anlatacak sözleri bulamıyordu. Bunun yerine birbirlerine sarılıp usulca birbirlerini okşadılar ve birlikte uykuya daldılar. Bir süre sonra Salima-apa onları buldu, bu manzaraya gülümseyerek baktı, ikisini uyandırdı ve akşam yemeği için eve götürdü.

Sarbay'ın Uğradığı Aşağılanma ve Dardake'nin Soruları Güneşli bir sabah Dardake, bir vergi memurunun babası Sarbay'dan ödenmemiş vergileri istediğini gördü. Memurun yanında genç bir polis teğmeni de vardı. Sarbay, kolhozda çalışmasına rağmen eline neredeyse hiç para geçmediğini anlattı. Vergiyi ödeyecek parası yoktu; biraz zaman verilmesini ve borcunun tamamını sonbaharda ödeyeceğini söyledi. İçine düştüğü durumdan öylesine utanmıştı ki ağlamaya başladı. Polis teğmeni ona acıyıp oradan ayrıldı. Vergi memuruysa vergilerin karşılığında daha sonra bir buzağı almayı önerdi. Sarbay bu teklifi hemen kabul etti. Şaşkına dönen Dardake, babası devlete et, yün ve başka ürünler verdiği hâlde neden hâlâ vergi borcu olduğunu anlayamıyordu.

Sarbay'ın Ailesinin Geçmişi

Dardake Atalarını Merak Ediyor Sarbay, küçük tarlasına ektiği patates ve darı için bile vergi ödediğini, başka yükümlülükleri de olduğunu anlattı. Dardake, savaş bitmişken insanların neden hâlâ acı çektiğini sorunca babası öfkeyle susmasını söyledi. Üstelik soru sormaya devam ederse onu dövmekle tehdit etti. Dardake korkup bir köşeye çekildi ama merakını yenemedi. Güçlü, yaşlı babasının neden bu kadar çekingen ve boyun eğen biri gibi davrandığını anlamıyordu. Acaba bu ezilmişlik atalarından mı geliyordu? Onların yaşadığı acılar, sanki kuşaklar boyunca ailelerinin peşini bırakmamıştı. Dardake artık ailesinin geçmişini öğrenmek istiyordu.

Dardake Atalarının Hikâyesini Öğreniyor Sarbay ile oğlu Dardake, öküz arabasıyla dağlardaki yazlaklara doğru yola çıktı. Dardake, babasının yanında huzurluydu ve ailelerinin geçmişini dinlemek için sabırsızlanıyordu. Dağlar ve eski yollar da sanki anlatılacakları bekliyordu. Sarbay, büyük büyük dedesi Baimende'yi anlatmaya başladı. Baimende küçük yaşta öksüz kalmış, yoksulluk içinde büyümüş ve zengin bir adamın yanında çalışmıştı. Dardake, atasının başkalarını sömüren biri değil, yoksul bir insan olduğunu öğrenince sevindi. Ancak Baimende'nin gücü ve çevikliği nüfuzlu bir zenginin dikkatini çekmişti. Adam onu savaşçı olarak yetiştirdi. Bu savaşçılar, başka aşiretlerin hayvanlarını çalan akıncılardı.

Baimende'nin Özgürlük ve Aşk Mücadelesi Sarbay, zengin toprak sahipleriyle aşiret reislerinin, komşu aşiretlere baskın düzenleyip hayvanlarını çalmaları için savaşçılar yetiştirdiğini anlattı. Baimende bir gün efendisine yüzden fazla at getirdi. Karşılığında birkaç at alıp sevdiği kızla evlenmek için gereken başlık parasını ödemeyi umuyordu. Ancak efendisi onu köle gibi kullanıyor, hayatına karışıyordu. Baimende iki kez kaçmayı denedi ama yakalandı. Bunun üzerine efendisi, ceza olarak başka bir aşiretten dokuz at çalmasını emretti. Baimende bu görevi cesaretle kabul etti; efendisinin kendisine gizlice ihanet ettiğini bilmiyordu.

Üç Kuşağın Çilesi Baimende, efendisinin zulmünden kurtulduktan sonra başka bir zenginin eline düştü. Yıllarca evlenmesine yardım edileceği söylenip durdu, ama verilen sözler tutulmadı. Sonunda kaçıp Jumgal'a gitti, dul bir kadınla evlendi ve Sansa adında bir oğlu oldu. Baimende daha sonra bir çatışmada öldü; Sansa ise sağ gözünü kaybetti. Yoksul ve kendi hâlinde bir insan olan Sansa da güçlülerin zulmünden kurtulamadı. Genç bir soylu yanlışlıkla yaralanınca yerel yönetici, tazminat ödememek için Sansa'nın vurularak öldürülmesini emretti. Sansa öldürüldüğünde oğlu Bekboo henüz on altı yaşındaydı.

Sarbay'ın Kadere İnanışı Sarbay, neden okuma yazma öğrenemediğini ve hayatını değiştiremediğini Dardake'ye anlatmak istiyordu. Büyükbabası Sansa, yerel bir yönetici tarafından öldürülmüş, babası Bekboo ise on altı yaşında öksüz kalmıştı. Bekboo, annesiyle küçük kardeşlerine bakmak zorunda kalmıştı. Zengin

toprak sahipleri onu sömürdü; yıllarca ırgatlık yaparak insanlardan uzak yaşadı. Sarbay, Dardake'nin neden kendisi gibi yoksul insanların arasından okuyup yazmayı öğrenenler çıkarken onun bunu başaramadığını soracağından korkuyordu. Bu soruyla yüzleşmek yerine ailelerinin başına gelenleri Allah'a, kadere ve yazgıya bağladı. Dürüst ve çalışkan olmasına rağmen kendi kararlarını vermiyor, başkalarının dediklerini yapıyordu. Yine de gençliğinde devrim hareketine katılmış olmasını gururla hatırlıyordu.

Bekboo Dardake, dedesi Bekboo'nun devrim sırasında Beyaz Ordu'ya karşı nasıl savaştığını öğrenmek istedi. Sarbay, babasının usta bir zanaatkâr olduğunu; çizme, eyer ve deri eşya yaptığını anlattı. Devrimciler için haber taşıırken yakalanmış, üç gün işkence gördükten sonra öldürülmüştü. Sarbay ise devrimciler için yalnızca iki kez haber taşımış, sonra yeniden zenginlerin yanında çalışmaya dönmüştü. Seçimlerinden utanıyor, başarısızlıklarının sorumluluğunu almak yerine suçu kadere atıyordu. Yolculuk sırasında şiddetli bir fırtına çıktı ve baba oğul bir ladin ağacının altına sığındı. Dardake bu sırada ağacın tatlı reçinesini topladı.

Dardake ile Sarbay'ın Dünyası

Dardake Babasının İnançlarını Sorguluyor Gök gürleyince Sarbay korkuya kapıldı. Dardake'ye dua etmesini, tövbe etmesini ve içindeki şeytanı susturmasını söyledi. Oğlunun kadere karşı geldiği için Allah tarafından cezalandırıldığına inanıyordu. Önce babasının bu tepkisinden korkan Dardake, duyduğu sesin gök gürültüsü değil, yol açmak için Kabak kayalığında yapılan patlatmalar olduğunu kısa sürede anladı. Jeologların ve yol işçilerinin çalıştığını gülererek anlattı. Sarbay ise oğlunun sevincini anlamadı; şaşkın ve kuşkulu bir hâlde ona baktı. Yanıldığını kabul etmek yerine Dardake'ye odun toplamasını söyledi. Belli ki oğluna haddini bilmeyi ve söz dinlemeyi öğretmek istiyordu.

Dardake Sürünün Başına Geçiyor Dardake, dağ otağında yayılan sürüsünü gururla seyrediyordu. Sürüsünde kırk sekiz inek, on dört düve ve beyaz bir boğa vardı. Altıncı sınıfı bitirmişti. Babası Sarbay yeni bir ahırın yapımında çalışırken sürüyü otlatma işi ona verilmişti. Dardake'ye göre iyi bir çoban hayvanlardan anlamalıydı. Hayvanların vücudu ve sindirim sistemi hakkında bildiklerini anlatınca babasını şaşırttı. Sarbay, kitaplardan öğrenilenlerin sürüyü tehlikelerden korumaya yetip yetmeyeceğinden emin değildi. Dardake, kolhozun verdiği bu görev için kendisine çalışma puanı yazılıp yazılmayacağını da sordu. Oğlunun artık sorumluluk alacak yaşa geldiğini gören Sarbay, bunu ayarlayacağına söz verdi.

Dardake Dağlarda Kendi Dünyasını Kuruyor On üç yaşındaki Dardake, yüksek dağ otlaklarında sürüsünü tek başına otlatıyordu. Başlarda yalnızlık zor gelse de zamanla bundan keyif almaya başladı. Etrafını saran dağlar, buzullar, bulutlar ve berrak pınarlar ona doğanın güzelliğini gösteriyordu. Kitaplar ve okul, gördüklerinin ardındaki dünyayı merak etmeyi öğretmişti ona. Bitkilerin, böceklerin ve hayvanların birbirine nasıl bağlı olduğunu anlamaya çalışıyordu. Ataları gibi yalnızca yaşadığı çevreyle sınırlı kalmıyor, dağların ötesindeki uzak ülkeleri ve şehirleri de düşünüyordu. Yine de akşam olup eve dönme vakti gelince sevinliyordu. Güneş batarken ineklerini topluyor, sürüsünün önüne düşüp gururla köye dönüyordu.

Dardake'nin Bir Planı Var Dardake o sabah erkenden uyandı. İçini bir heyecan kaplamıştı. Kadınların neşeyle inek sağdığını duyunca o da bir an önce yola çıkmak istedi. Kapının üzerinde asılı duran tuzaklardan ikisini aldı, yanına küçük bir balta da koydu. Güzelce kahvaltı yaptı, matarısını mayalanmış sütle doldurdu ve eşyalarını hazırladı.

Annesi Salima, oğlunun bu telaşını fark edip nereye hazırlandığını sordu. Dardake, ineklerin çimenler çiylirken, güneş doğmadan otağa çıkarılması gerektiğini kendinden emin bir şekilde anlattı. Bunu gazetede okuduğunu da ekleyince kadınlar gülmeye başladı.

Builaş, Dardake'nin Hakkını Veriyor Kadınlar Dardake'nin sözlerine gülünce seksen yaşındaki Builaş çocuğun yardımına yetişti. Sabah çiynin hayvanlara iyi geldiğini söyleyerek onu doğruladı. Ardından süt sağan kadınlara acele etmelerini, sürünün güneş doğmadan yola çıkması gerektiğini söyledi.

Salima, oğlunun çantasının normalden daha dolu olduğunu fark edince Builaş araya girdi. Dardake'nin işine karışılmamasını söyledi ve ona yolda eşlik edeceğine söz verdi. Sarbay vadiye gittiğinden beri köyde kendisiyle Dardake'den başka erkek kalmadığını da hatırlattı. Sürünün ardından yürürlerken Builaş, Dardake'nin ayaklarının nasırlı, giysilerinin de eski püskü olduğunu fark etti. Buna rağmen neşesinden hiçbir şey kaybetmeyen çocuğu takdir etti. Sonra da yanındaki tuzakları kullanırken dikkatli olmasını tembihledi.

Dardake İlk Tuzaklarını Kuruyor Dardake, inekleri çiy kaplı yemyeşil meraya bıraktıktan sonra dağ keçisi avlamak için Kara-Kiya'nın sarp, kayalık yamaçlarına tırmandı. Sırtın öte yanında, sürüsünün önünde yürüyen, iri boynuzlu görkemli bir teke gördü. Bir an önce tuzak kurmak istiyordu ama uygun bir yer ararken sürüyü gözetimsiz bırakmaktan da endişeleniyordu. Builaş'ın öğütlerini hatırlayarak büyük tuzağı dikkatle yerleştirdi. Hayvanın kaçamayacağı, ama boş yere acı da çekmeyeceği şekilde kayaların arasına iyice sıkıştırdı. Üzerini taş ve otlarla örttü. Ardından küçük tuzağı da aceleyle kurup sürünün yanına döndü.

Dardake Avcılığı Öğreniyor Dardake bütün gün yabani ravent toplamış, gece de güçlü bir dağ tekesiyle boğuştuğunu hayal ederek uyumuştur. Gün doğmadan kalktı. Heyecanla Builaş'a tuzak kurduğunu anlattı ve sürüye göz kulak olmasını istedi. Ne var ki bir buçuk saat aramasına rağmen büyük tuzağında yalnızca dört ot yaprağı buldu. Builaş, düşen bir taşın tuzağı harekete geçirdiğini söyledi. Ardından ona kayalık yerlere tuzak kurmamasını, çukurları daha derin kazmasını ve tuzakların üstünü iyice örtmesini öğretti. Dardake'nin hevesi kursağında kalmıştı. İyi bir avcı olmak için sabırlı olması ve zamanla deneyim kazanması gerektiğini anladı.

Dardake Bir Dağ Keçisi Yavrusunu Kurtarıyor Dardake, annesine ve köyün kadınlarına yardım etmek için günlerdir odun topluyordu. Küçük tuzağına bakmamak için üç gün kendini tuttu, ama sonunda merakına yenildi. Dağ pınarının yakınında, ön bacağı tuzağa sıkışmış bir dağ keçisi yavrusu buldu. Yukarıda bir ak-baba dönüp duruyordu. Dardake, yakınlarda bir kar leoparı olabileceğini düşünüp ürperdi. Yaralı yavrunun tek başına yaşayamayacağını anlayınca onu orada bırakmaya gönlü razı olmadı. Bacağını tuzaktan kurtardı, boynuna bir ip bağladı ve dereye doğru götürdü. Yavruyu evcilleştirip kendisi büyütmek istiyordu.

Dardake Yavru Keçiyle Köye Dönüyor Dardake sabırla bekledi; sonunda yavru keçi dereden su içmeye başladı. Birden öyle bir sıçradı ki Dardake'yi neredeyse yere seriyordu. Ama çocuk ipi bırakmadı. Meraya vardıklarında keçi inekleri görünce çırpınmayı kesti. Yine de gözlerini dağlardan ayıramıyor, sanki özgürlüğünü özlüyordu. Dardake sürüyü o gün erkenden eve getirdi. Yanında da köylülerin daha önce pek görmediği bir konuk vardı. Herkes dışarı çıkıp yavru keçenin çevresine toplandı. Dardake önce Builaş'ı bulup ona göstermek istedi, ancak yaşlı adamın nerede olduğunu bilen yoktu. Köylülerin gözü yeni gelen yavrudaydı.

Dardake'nin İlk Avı Salima oğlunun alnından öptü; onunla gurur duyuyordu. Dardake'nin artık ailesini geçindirebilecek kadar becerikli olduğunu düşünüyordu ama tuzaklarla uğraşırken kendine zarar vermesinden de korkmuştu. Yurt kısa sürede meraklı köylülerle doldu. Dardake'nin sınıf arkadaşı Zeyna da yaladı keçiyle ilgili şakalar yaptı. Dardake utandıysa da Zeyna'nın ilgisi hoşuna gitmişti; yüzünü başka yana çevirdi.

Tam o sırada Zeyna'nın annesi Sayraş, yavru keçinin daha fazla zayıflamasını beklemeden kesilmesini önerdi. Zeyna buna karşı çıktı; keçinin çok sevimli olduğunu söylüyordu. Salima da bunun Dardake'nin ilk avı olduğunu hatırlatarak kocası dönene kadar beklemeleri için yalvardı. Ancak Sayraş, geleneklere uyulması gerektiğini söyleyip kararından vazgeçmedi.

Sayraş Keçinin Kesilmesinde Israr Ediyor Köylüler, Sayraş'ın kendinden emin konuşmasını dikkatle dinliyordu. Sayraş, yabani bir dağ hayvanını evde beslemenin uğursuzluk getireceğini, hem insanlara hem de çiftlik hayvanlarına hastalık bulaştırabileceğini ileri sürdü. Salima korkuya kapıldı ve keçinin kesilmesine razı oldu. Kadınlar hayvanın bacaklarını bağlayıp tahta bir kap hazırladılar. Ama sıra keçiyi kesmeye gelince hiçbiri bıçağı eline almak istemedi. Onlara göre bu, erkeklerin yapması gereken bir işti. Sonunda Sayraş kollarını sıvayıp bıçağı aldı. Yine de bir türlü harekete geçemedi. O sırada Dardake'nin kendisine öfkeyle baktığını fark etti.

Dardake'nin İçine Oturan Acı Sayraş, Dardake'yi yavru keçiyi kesmeye zorladı; boğazını keserken de elini kendi eliyle yönlendirdi. Keçinin yalvarır gibi bakan gözlerini ve eline bulaşan sıcak kanı gören Dardake dehşete kapıldı. Gözyaşlarına boğulup oradan kaçtı. Annesi ona acıdı; onun hâlâ bir çocuk olduğunu söyledi.

Yaşlı Builaş geri döndüğünde keçi çoktan kesilmiş, eti büyük bir kazanda pişmeye başlamıştı. Dardake'yi hayvanların bulunduğu ağılda saklanırken buldu. Yanına gidip ona şefkatle dua etti. Başkalarını doyurabilecek bir erkek olduğunu söyleyerek onu yüreklendirdi. Gözleri yaşlarla dolan Dardake, yaşlı adamın önünde diz çöktü.

Keçi Derisinden Bir Matara Salima, yavru keçinin derisini nasıl yumuşatacağını Dardake'ye öğretti. Dört gün boyunca deriyi yoğurdular, büküler ve ovaladılar. Deri yumuşadıkça Dardake keçiyi yeniden hatırlayıp hüzünleniyordu. Yine de derisinin işe yarar bir eşyaya dönüşecek olması onu biraz olsun teselli ediyordu. Salima deriyi tütsüledi. Sayraş da ustalıkla dikerek güzel, kızıl kahverengi bir matara yaptı. Herkes ortaya çıkan işi beğendi. Sayraş, köye et kazandırdığı için Dardake'ye teşekkür etti ve matarayı övdü. Dardake'nin aklıysa onu kımızla doldurmaktaydı. Yamalarla dolu pantolonunun paçalarını sıvayıp at çiftliğine gitmeye hazırlandı.

Dardake Yola Çıkıyor Dardake, at çiftliğine tek başına gidebilmek için Builaş'tan atını ödünç istedi. Aklında bir plan vardı: Yol boyunca uğradığı her yurttaki kendisine bir tas kımız ikram edilecek, o da içmek yerine kımızı yeni matarasında biriktirecekti. Bütün yurtları dolaşıp matarayı doldurduktan sonra köye dönecek ve kımızı herkesle paylaşacaktı.

Kadınlar gülüştü. Dardake'nin kendinden emin tavrıyla büyüklerin işine soyunmasına şaşırmışlardı. Anne-siyle Zeyna ona gururla bakarken Dardake ata bindi, el sallayıp vedalaştı. Dağ patikalarında kırk kilometre yol yaptı. O gün, insanın tek bir cesur davranışla bile başkalarının saygısını kazanabileceğini ve kendini büyümüş hissedebileceğini anladı.

Dardake'nin Yalnız Günleri Haftalar geçti ama Sarbay vadiden dönmedi. Yalnızca selam gönderiyor, yakında geleceğine söz veriyordu. Bu sırada yaşlı Builaş, her gün buz gibi pınar suyunda yıkandığı için ağır bir soğuk algınlığına yakalanıp hastaneye kaldırıldı.

Dardake artık tek başınaydı. Sığırlara tek başına bakabiliyordu ama okul arkadaşlarını özleyip, akıl danışabileceği birinin yokluğunu hissediyordu. Köydeki her aileye yardım etmek için dokuz büyük odun yığını hazırlamıştı; her yurt için bir yığın. Yine de annesinin buna kızmasından çekiniyordu. Salima'nın en iyi keçi etini kendilerine ayırmasına bir türlü anlam veremiyordu. Ona kalsa ellerindeki her şeyi başkalarıyla paylaşmaları gerekirdi.

Dardake Şarkılarla Avunuyor Yazın uzun günlerini tek başına geçiren Dardake, şehirlerde milyonlarca insanın nasıl doyduğunu düşünüyordu. Çobanlık yaparak uzaktaki ailelerin de geçimine katkıda bulunduğunu fark etmişti. Dağlarda sesinin yankılanması hoşuna gidiyor, fırsat buldukça yüksek sesle şarkı söylüyordu. Savaş yıllarından kalma türküleri hatırladı. Builaş'ın ona savaş yerine mutluluğu anlatan şarkılar söylemesini öğütlediğini hayal etti. Ne de olsa savaş, yaşlı adamın iki oğlunu ve damadını elinden almıştı. Dardake bu kez bir tay hakkında neşeli bir türkü tutturdu.

Çekir adlı çoban yardımcısı, sesini beğendiğini söyledi. Ama hemen ardından keçe başlığını kapıp kaçtı; Dardake de peşinden koşsun diye onunla alay ediyordu. Dardake öfkeden deliye döndü ama belli etmemeye çalıştı.

Dardake ile Çekir

Dardake, Çekir'e Pabucunu Ters Giydiriyor Çekir, Dardake'yle alay edip duruyor, çaldığı keçe kalpağı da alıp atını sürerek uzaklaşıyordu. Dardake ona yetişemeyince öcünü başka türlü almaya karar verdi. Çekir'in koyunlarını yokuş aşağı, kendi sığırlarının yanına sürdü. Hayvanların yoruldukları için yeniden yokuşu tırmanamayacağını biliyordu. Çekir bunu görünce öfkeden deliye döndü. Kırbacını çıkarıp Dardake'ye defalarca vurdu. Dardake de onu yakaladı; ikisi boğuşmaya başladı. İtişip kakışırken yaşlı atın da gücü tükendi, hayvan yere çöktü. İki çocuk birden yere yuvarlandı. Dardake sonunda Çekir'i alt etti ve ondan özür dilemesini istedi. Ardından kırbacını elinden alıp kırdı.

İkisinin de her yanı yara bere içindeydi, giysileri yırtılmıştı. Buna rağmen Çekir, Dardake'nin gücüne hayran kalmıştı. Kavgayı kendisinin başlattığını kabul etti, sonra da barışmak için elini uzattı.

İki Çocuk Barışıyor Dardake, Çekir'in arkadaşlık teklifini sevinçle kabul etti. Her yanı ağrısa da kavgayı çoktan unutmuştu. Çekir, madem artık kardeş gibi olacaklardı, gömleklerini değiş tokuş etmeyi önerdi. Dardake heyecanla Çekir'in neredeyse yepyeni gömleğini giydi. Ama gömlek ona dar geldi; üstelik üç yerinden

yırtıldı. Dardake önce ne yapacağını bilemedi, çok utandı. Derken Çekir de onun eski püskü giysilerini giydi. İkisi birbirine bakınca kendilerini tutamayıp kahkahalara boğuldular. Çekir, Dardake'nin boğa gibi geniş, traktör gibi güçlü olduğunu söyleyerek onunla dalga geçti. Sonra birlikte Çekir'in koyunlarını topladılar. İşleri bitince Dardake eve döndü. Annesine uçurumdan düştüğünü anlattı. Annesi onu azarladı ama Dardake'nin içi içine sığmıyordu. Artık bir arkadaşı vardı!

Dardake'nin Gözü Yollarda Dardake'nin gözü şişmiş, bacakları ağrımış, yaralarının üzeri kabuk bağlamıştı. Kımıldadıkça canı yanıyordu. İneklerini otlağa götürdükten sonra gözünü uzaktaki tepelere dikti. Belki Çekir görünürdü. Saatler geçti, ama Çekir'den haber yoktu. Dardake bu kez de kavga sırasında arkadaşını ağır yaralamış olabileceğini düşünüp kaygılanmaya başladı. Sonra bütün bunlara keçe kalpağın yol açtığına karar verdi. Kalpağı öfkeyle bir kayanın üzerine fırlattı, ardından karşısına almış gibi ona söylenmeye başladı. Konuşacak kimsesi olmayınca kendi kendine dert yanması ona da komik geldi; sonunda gülmeye başladı. Bir süre sonra Builaş'ın hastaneden döndüğünü duydu. Bunu duyar duymaz yaşlı adamı görmeye koştu.

Builaş Hastanede Neler Yaşamış? Builaş'ın hastaneden döndüğünü duyan köylüler onu karşılamaya gelmişti. Zeyna, Dardake'nin morarmış gözünü görünce gülmeye başladı. Builaş ise hastanede başından geçenleri heyecanla anlatıyordu. Temiz yataklardan, bedava yemeklerden, meyve sularından söz etti. Öksürüğünün geçmesi için kendisine iğneler yapıldığını, bu iğnelerin canını çok yaktığını da anlattı. Hastalığının buz gibi suda yıkanmasından kaynaklandığını söylüyordu. Doktorlar ona, sıcaklığın birden değişmesinin vücuda zarar verebileceğini açıklamıştı. Builaş, doktorların tükürüğünü inceleyip gözle görülmeyen mikropları aradıklarını anlatınca Dardake kahkahasını tutamadı. Zeyna da gülmeye başladı. Ama Dardake kısa süre sonra yaptığına pişman oldu. Yaşlı bir adamın anlattıklarına gülerek saygısızlık etmişti. Zeyna'nın aklına gelen yaramazca öneriyi de kabul etmedi. Builaş'ın bu davranışını öğrenirse kendisini bir daha asla affetmeyeceğinden korkuyordu.

Builaş, Dardake'nin Yaralarıyla İlgileniyor Builaş, Dardake'nin şişmiş gözünü görünce doktora gitmesini söyledi. Çekir'le kavga ettiğini anlamış gibiydi; yaralarının nedenini açıklamak için bahaneler uydurmasıyla da tatlı tatlı dalga geçti. Dardake cevap vermek istemedi. İnekleri otlağa götürmesi gerektiğini söyleyerek konuyu değiştirdi. Builaş da üstelemedi. Morarmış yerlerine ağır kokulu, acımış bir yağ sürdü. Bir de bunu dünyanın en iyi merhemiymiş gibi anlattı. Ardından Dardake'ye güzel kokulu bir kalıp sabun verdi. Temizliğine dikkat ederse sağlıklı kalacağını söyledi. Dardake'nin içi minnetle doldu. Eğilip yaşlı adamın yanağından öptü. Sonra derenin kenarına gidip üzerindeki yağı iyice yıkadı, ardından baştan aşağı yıkandı.

Dardake ile Zeyna

Dardake, Zeyna'yı Kırıyor Yıkanıp çıktıktan sonra Dardake, Zeyna'yı birkaç çocukla birlikte Dede Builaş'a çiçek toplarken gördü. Aslında Zeyna'dan hoşlanıyordu ama bunu kendine bile pek itiraf edemiyordu. Zeyna yanına gelip çocuklar otlaktan geçebilsin diye sığırlarını kenara çekmesini isteyince canı sıkıldı. İsteğini geri çevirdi, başka bir yoldan dolaşabileceklerini söyledi. Zeyna'nın güzelliğine hayran olsa da kendinden emin tavırlarına ve şık giysilerine sinir oluyordu. Bunları şehir özentisi sayıyordu. Zeyna gitmek üzere dönünce arkasından tembel olduğunu söyledi. Zeyna durup ona baktı, kaba davrandığını söyleyip yoluna devam etti. Dardake ise kendi kendine gülümsedi. Çekir burada olsaydı Zeyna'yla nasıl dalga geçeceğini düşünüyordu.

Zeyna'nın Çalışkanlığı Savaş yıllarında yiyecek kıttı. Erkekler ya cepheye gidiyor ya da çalışma kamplarına gönderiliyordu. Bu yüzden çocuklar da küçük yaşta büyüklerin işine koşuluyordu. Dardake daha çocukken bahçelerdeki yabancı otları temizlemiş, mısır tarlalarında çalışmış, ot biçmeyi öğrenmişti. Zeyna'nınsa gününü oyun oynayarak geçirdiğini sanıyordu. Oysa Zeyna da çok çalışıyordu. Ev işlerinde annesine yardım ediyor, derslerini de aksatmıyordu. Demiryollarında makinist olarak çalışan, savaşta havan topu birliğinde çavuşluk yapan babası hayatını kaybettikten sonra köylüler, Zeyna'yla annesine yavaş yavaş daha çok destek olmaya başladı.

Annesinin aklına uyarak köyde bir anaokulu açan da Zeyna oldu. Anneleri tarlada ya da başka işlerde çalışabilsin diye çocuklarla ilgileniyordu. Dardake'nin ona tembel demesi ise kendi haksızlığını görmezden gelmekten başka bir şey değildi.

Dardake'nin Özlemi ve Esrarengiz Avı Dardake'nin hayatında hiç topu olmamıştı. Artık büyümüş, güç kuvvet sahibi olmuştu ama içten içe hâlâ küçük bir lastik top istiyordu. Yine de böyle bir şeyi anne babasından istemeye utanıyordu; kendini bunun için fazla büyümüş sayıyordu.

Ne Zeyna vardı yanında ne de Çekir. Yalnız kaldıkça içi daralıyordu. Bir gün yabani güllerin kokusunu duyunca Zeyna'yı hatırladı; kızın da böyle güzel koktuğunu düşündü. Birden kendini tutamayıp gül çalılarının dallar koparmaya başladı. Dikenler ellerini çizdi, güllerin çoğunu da hırpalayıp mahvetti. Ertesi sabah, buzulun yakınlarına kurduğu tuzağı kontrol etmek için dağın yukarısına tırmandı. Yaklaştıkça kar taneleri yüzüne vuruyordu. Tuzağın içinde kahverengi tüylü, uzun kuyruklu, daha önce hiç görmediği bir hayvan yatıyordu. Ne olduğunu bir türlü çıkaramadı.

Dardake Değerli Bir Sansar Yakalıyor Dardake, dağdaki tuzağında ölü bir hayvan buldu. İşe yaramaz bir şey olduğunu sanıp neredeyse gömecekti. Annesi onu fareye benzetti ama Zeyna hemen tanıdı: Bu, kürkü çok değerli olan bir dağ sansarıydı.

Builaş da hayvanın değerli olduğunu doğruladı ve derisini yüzüp hazırlayabileceğini söyledi. Dardake şansına sevinmişti ama sansarın ne olduğunu kendisinden önce Zeyna'nın anlamasına da içerlemişti. Sonunda herkesin önünde Zeyna'ya teşekkür etti. Hayvanı tanıyamadığını, hatta onu gömmeyi bile düşündüğünü açıkça söyledi. Annesi bu duruma pek hoş bakmasa da Dardake, Zeyna'nın bilgili ve yardımsever olduğunu kabul etmekten çekinmedi.

Dardake Hayatı Öğreniyor

Dardake'nin Gelecek Hayalleri Dardake, sığırları otlatırken okuyabilmek için Zeyna'dan bir kitap ödünç aldı. Babasını beklerken geleceğini düşünüyor, bir gün traktör sürücüsü olmanın hayalini kuruyordu. Para kazanıp anne babasına güzel giysiler almak istiyordu. Babasının tank fabrikasında çalışması da aklını çeliyordu. Belki büyüyünce tank kullanır, hatta bir gün uçak bile uçururdu.

Dardake, yaptığı işlerin de büyüklerin emeği kadar değer görmesini istiyordu. Bir gün Çekir sonunda onu ziyarete geldi. Neşeli ve sağlıklı görünüyordu. İki çocuk birbirlerini ciddi ciddi selamladı; aralarındaki kavga artık geride kalmıştı. Çekir yanında koca bir sofra getirmişti: kuzu eti, börek, peynir ve kıyma... Birlikte yiyip içtiler. Bu ziyaret, dostluklarını daha da sağlamlaştırdı.

Dostlukları ve Hayalleri Dardake ile Çekir artık ayrılmaz iki arkadaş olmuştu. Her gün buluşup sığırlarla koyunları birlikte otlatıyorlardı. Bir yandan da kıyasıya güreşiyor, kendilerini destan kahramanları gibi hayal ediyorlardı. Gelgelelim hayvanlar otlak yüzünden birbirine giriyor, gün geçtikçe zayıflıyordu. Sonunda iki arkadaş güreşmeyi bırakıp sohbet etmeye başladı. Çekir, babası ve dedeleri gibi çoban olmak istiyordu. Dardake'nin aklındaysa başka hayaller vardı: Traktör kullanmak, yeni şeyler öğrenmek, dünyayı tanımak... Bir gün Dardake, ressam olmayı başaran bir çocuğu anlatan kitaptan söz edip okumaya başladı. Çekir'in ilgisi çabucak dağıldı. Atına atladığı gibi uzaklaştı. Dardake, arkadaşlığın burada biteceğinden korktu. Ama ertesi sabah Çekir yeniden geldi ve ona bir soru sordu.

Dardake'nin Yaptığı İyilikler Çekir, Dardake'den kitap okumasını istedi. Ardından, bir zamanlar kalpağını çaldığı gibi bu kez kitabı da kapıp kaçmayı düşündüğünü söyleyerek şaka yaptı. Sonra fikrini değiştirdi; onun yerine Dardake'den başından geçen ilginç bir olayı anlatmasını istedi. Dardake, günlerce ormanda dolaştığını, kuşların ve ağaçların sesini dinlediğini anlattı. Bir de ihtiyaç sahipleri için koca koca odun yığınları hazırlıyordu. Dul kadınlara, kendi başına odun toplayamayacak yaşlılara ve güçsüzlere yardım ediyordu. Çekir duyduklarına şaşırdı. Sonra da ona takıldı: Madem bu kadar güçlüydü, neden kendisi için de bir odun yığını hazırlamamıştı? Dardake'nin yaptıklarını övdü ama şaka mı yapıyor, ciddi mi söylüyor, pek belli etmiyordu. Ertesi gün Sarbay köye geldi. Dardake artık dağlara gidip Çekir'le eskisi kadar sık buluşamayacaktı.

Sarbay Eve Dönüyor Salima, Sarbay'ın çizmelerini çıkardı, yorgun ayaklarını yıkadı ve ona etle ev yapımı erişteden oluşan geleneksel Kırgız yemeği beşparmak hazırladı. Sonra da Dardake'nin bir dağ keçisi yakaladığını gururla anlattı, sakladıkları eti gösterdi. Sarbay, ertesi sabah yeniden yola çıkacağını söyledi. Sıcak vadide çalışan işçilere ayran götürmesi gerekiyordu. Builaş için de genç bir doktordan aldığı sarımsağı getirmişti. Dardake, Builaş'ı sofraya davet etti. Yaşlı adam, misafirperverliği için Salima'ya dua

edip teşekkür etti. Ancak Dardake, annesinin sofrada kalan yemekleri düşünüp durduğunu fark etti. İnsanların neden ellerindekini paylaşmak yerine sakınarak kullandığını anlamaya çalıştı.

Dardake'nin Vadiye İlk Gidişi Gün doğmadan Sarbay, vadide çalışan işçilere götürmek için iki büyük kap ayran hazırladı. Son yolculuğunda yorulduğu için ağır yükü güçlü öküzün sırtına yükleyip götürme işini Dardake'ye bıraktı.

Salima oğluyla gurur duyuyor, onu gerçek bir kahraman diye övüyordu. Yol için yanına ekmek de koydu. Bu laş ise sağ salim gidip gelmesi için Dardake'ye dua etti.

Dardake, avcılıkta gösterdiği başarıları anlatmaya başlayınca büyükler yola çıkmadan böbürlenmemesi gerektiğini söylediler. Öküz ağır ağır ilerliyordu ama Dardake yoluna devam etti. Dağ geçidine yaklaşıırken güneşin uzaktaki karlı zirveleri aydınlatmasını seyretti.

Dardake İlk Kez Tek Başına Yola Çıkıyor Dardake daha önce hiç bu kadar uzağa, yanında bir büyüğü olmadan gitmemişti. Güzergâhı aklında tutmaya çalışıyordu: iki dağ geçidi, bir orman ve kamyonların eksik olmadığı yeni bir yol... Bir zamanlar yolda bir silindire karşılaşan develerin korkup uçurumdan aşağı yuvarlandığını duymuştu. Ama bu kez korkmuyordu. Sarı beyaz öküzün sırtında, iki ağır ayran kabıyla ilerlerken sabahın sessizliğinin ve tek başına yolda olmanın tadını çıkarıyordu. Babasıyla Çekir'in onu bu hâlde görse-ler ne kadar şaşıracaklarını düşündü. Ailesi tepelerin altında kalıp gözden kaybolunca kendini bambaşka hissetti. Artık küçük bir çocuk değildi; kendi başına yola çıkabilen, sorumluluk almayı öğrenen biriydi.

İnatçı Öküz Bir Türlü Yürümüyor Dardake, vadideki işçilere iki ağır kap ayran götürüyordu. Ne kadar yol kaldığını, işçilerin öğle yemeğine tam ne zaman oturacağını bilmiyordu ama zamanında yetişmek istiyordu. İşçilerin kendisini sevinçle karşıladığını hayal ederek ağır yürüyen sarı beyaz öküzü hızlandırmaya çalıştı. Önce tatlı dille seslendi, sonra onu övdü, ardından tehdit etti. Öküzse hiç oralı olmadı. Durup yaprakları yemeye, dereden su içmeye devam etti. Dardake, babasını ve köy başkanını hayal kırıklığına uğratmaktan korkuyordu. Sonunda öküzü burun halkasından tutup çekti. Hayvanın burnu kanamaya başladı ama yine de yerinden kıpırdamadı.

Dardake Öküzü Yürütmek İçin Çırpınıyor Dardake iyice yorulmuş, çaresiz kalmıştı. Öküz sonunda kar-nının üzerine çöktü ve kalkmayı reddetti. Yaralı burnundan hâlâ kan damlıyordu. Dardake ise öfkesinden hayvana tembel, şişman diye söyleniyordu. Buz gibi dağ deresinde yıkanıp kendine geldikten sonra öküzü kamçılardı, ardından yalvarıp yakardı. Yine de hayvanı kaldıramadı. Sonunda kuyruğunu yakalayıp acıtacak kadar bükte. Öküz birden ayağa fırladı ama yine ağır ağır yürümeye koyuldu. Dardake, öküzün kanlı burnunu otlarla sildi, sonra boynuzlarının arasını kaşdı. Hayvanın hasta olabileceği aklına gelmeye başlamıştı. Belki de ona daha fazla eziyet etmek yerine biraz anlayış göstermeliydi.

Kamyon Şoförlerinden Gelen Hediye Dardake, kamyon sürüyormuş gibi hayallere dalınca kendisine ver-ilen işi unuttu. Şoför aşağı inmesini söyleyince kendine geldi. İşçilere teşekkür etti ve adlarını öğrendi: Se-men, Tülkübek ve Kayım. Kamyon uzaklaşıncaya ayranı geciktirdiği için huzursuz oldu. Yine suçu öküzüne attı. Derken işçilerin ona birkaç domates, bir salatalık ve beyaz ekmek bıraktığını gördü. Bunlar kendisine hediye-ydi. Yolcuların açlığını bir nebze olsun gidermiş olmaktan dolayı içi rahatladı. Sonra yeniden yola koyuldu. Yol boyunca uğursuz uğursuz gaklayan kuzguna aldırmadan şarkı söyledi.

Dardake Çocuklara Ayran Vermiyor Bir süre sonra Dardake, öncü kampından gelen, içinde otuz kadar çocuk bulunan bir otobüsle karşılaştı. Öğretmenleri, çocuklara taze dağ ayranı satmasını istedi. Çocuklar heyecanla çevresini sardı; sorular soruyor, ellerindeki tasları uzatıyorlardı. Çocuklardan biri ona "beyefendi" diye seslenmişti. Dardake bundan hoşlandı ama bir yandan da ne yapacağını şaşırdı. Çocuklar iki kaptaki ayranın hepsini bitirebilirdi. Oysa ayran, kendisini bekleyen hasat işçilerine götürülmeliydi. Derdini anlatmak yerine birden bağırırmaya başladı. Hiçbirine ayran satmayacağını söyleyip hepsini başın-dan savdı. Tam o sırada öküz ileri atılınca çocuklar sağa sola dağıldı. Arkasından Dardake'ye cimri diye seslendiler.

Dardake Büyümenin Zor Olduğunu Anlıyor Dardake dağ yolunda ilerlerken ormanları, karlı zirveleri, yemyeşil tepeleri ve uçuşan kelebekleri seyreliyordu. Bir motor sesi duyunca bir uçağın ineceğini hayal etti. Belki içinden önemli kişiler çıkıp kendisinden ayran isteyecekti. O da ayranı önce hasat işçilerine ulaştır-ması gerektiğini anlatacaktı.

Dardake ilk kez, herkese iyilik etmek ve elindekini paylaşmak istese bile bazen seçim yapmak zorunda kaldığını anladı. Kendisine cimri diyen çocukları hatırladı. Acaba annesi de yiyeceklerin hepsini dağıtmak yerine bir kısmını saklamakta haklı mıydı?

Kendi kendine cimri olmadığını, yalnızca verilen işi tamamlamaya çalıştığını söyledi. Çocuklardan birinin ona “beyefendi” demesini hatırlayınca yine gururlandı. Ama büyümenin düşündüğü kadar kolay olmadığını da anlamıştı.

Dardake’nin Öküzü Yine İnat Ediyor Dardake vadiye doğru ilerlerken bir gün traktör kullanacağı hayalini kuruyordu. Yolda lastiği patlamış kamyonuyla uğraşan bir şoföre rastladı. Dardake yardım etmeyi teklif edince şoför, onun sağlam öküzüyle kendi kamyonunu değiştirebileceğini söyleyerek şaka yaptı. Dardake yoluna devam edip güzel vadiye ulaştı. Etrafta buğday tarlaları, yemyeşil çayır ve bir sulama kanalı uzanıyordu. Ama öküz çok geçmeden yine yere yığıldı ve kalkmayı reddetti. Dardake, hayvanın ölmek üzere olduğundan korkup üzerine su döktü. Ne var ki yükünü ve koşumlarını çıkarır çıkarmaz öküz ayağa kalktı, sonra da sakince otlamaya başladı. Dardake, hayvanın kendisini kandırdığını anladı. Hava da kararmak üzereydi; geceyi orada geçirmeye karar verdi.

Dardake Tanımadığı İnsanlardan İyilik Görüyor Bitkin düşen Dardake, geceyi sulama kanalının kıyısında geçirdi. Ekmek yiyip ayran içti, yıldızların birer birer gökyüzünde belirmesini seyretti. Bir ara çiftlik yöneticilerinden Rıspay’ın dörtnala geçtiğini gördü. Rıspay, nüfuzlu yöneticilere götürmek üzere kaplarla kımız taşıyordu. Oysa tarlada çalışan sıradan işçiler kımız bulamıyordu. Ayrarı geciktirdiği için zaten canı sıkkın olan Dardake’nin içi daha da burkuldu. Bir süre sonra uyuyakaldı. Sabah uyandığında birinin öküzünü bağladığını ve ayran tazeliğini korusun diye kapların kapaklarını açtığını fark etti. Kimin yaptığını bilmiyordu; yardım eden kişi çoktan gitmişti. Yine de bu beklenmedik iyilik Dardake’yi sevince boğdu. “Rakmat!” diye bağırdı. Bu kelime, “teşekkür ederim” demekti; aynı zamanda kendi adıydı. Sonra yeniden yola koyuldu ve işçiler çalışmaya başlamadan ayrarı teslim etti.

Dardake Herkesin Takdirini Kazanıyor Dardake, geceyi sulama kanalının kıyısında geçirmişti. Yıldızları seyrederek ekmeğini yedi, ayrarını içti. Rıspay’ın, sıradan hasat işçileri kımız bulamazken nüfuzlu yöneticilere kımız taşıdığını görmüştü. Teslimatı geciktirdiği için içi rahat değildi; sonunda uyuyakaldı. Sabah uyandığında birinin öküzünü bağladığını ve ayran taze kalsın diye kapların kapaklarını açtığını gördü. Kimin yaptığını öğrenemedi ama bu iyilik onu çok sevindirdi. Yoluna devam edip işçiler çalışmaya başlamadan ayrarı teslim etti. Çiftliğin tek kollu yöneticisi Sadık, Dardake’yi görünce onu gerçek bir delikanlı ve kolhozun tam anlamıyla bir üyesi olarak övdü. Herkesin önünde elini sıktı ve yüksek sesle, “Rakmat!” diye seslendi.

Dardake İşinde Kendini Kanıtlıyor İlk yolculuğu Dardake’ye epey zor anlar yaşatmıştı ama o, ayrarı dağıtmayı bırakıp yeniden hayvan gütmeye dönmek istemiyordu. Babası Sarbay’a, öküzü ne zaman dinlendirmesi gerektiğini ve ağır ayran kaplarını nasıl taşıyacağını artık öğrendiğini anlattı. Annesi de oğlunun bu işi sürdürmesinden yanaydı. Hem kendini gösterebilir hem de çalıştığı günler karşılığında emek hanesine puan yazdırabilirdi. Sarbay sonunda razı oldu; tek bir şartı vardı: Ayrarlar zamanında teslim edilecekti. Dardake kısa sürede işini düzene koydu. Hasatta çalışan işçilere her gün ayran götürüyor, su-suzluklarını gideriyordu. İşçiler de onun çalışkanlığını ve dayanıklılığını takdir ediyordu. Okul arkadaşlarıyla topladığı yemişleri paylaşmayı da ihmal etmiyordu. Köy başkanı ona hâlâ soğuk davransa da Dardake, kim olursa olsun kimseye tepeden bakmamaya kararlıydı. Aklında daha büyük bir hayal vardı: Bir gün traktör kullanmak.

Dardake’nin Topladığı Odunlar Ortadan Kayboluyor Dardake her akşam, ihtiyaç sahibi aileler için topladığı odunları babasının getirip getirmedigine bakıyordu. Ama odunlar bir türlü gelmiyordu. Havalar soğudukça annesi için çalı çırpı ve ağaç kabuğu toplamaya devam etti. Sonunda Sarbay gerçeği anlattı: Deve sürücüler Dardake’nin özenle hazırladığı odunları alıp götürmüştü. Dardake öfkeyle odunları kimin aldığını sordu. Babasıysa sesini çıkarmamasını söyledi. Çünkü bir orman görevlisi, izinsiz toplandıkları gerekçesiyle odunlara el koymuştu. Sarbay oğluna, ormandan gelişigüzel odun toplamanın ve ağaç kesmenin nelere yol açabileceğini anlattı. Ormanlar yok oluyor, hayvanlar yaşam alanlarını kaybediyor, nehirler kuruyor, tarlalar zarar görüyordu. Dardake’nin iyi niyetle yaptığı bir işin neden sorun sayıldığını anlaması kolay değildi.

Dardake, Çekir'den Şüphelenmeye Başlıyor Dardake, babasının anlattıklarına bir türlü akıl erdiremiyordu. Yerde kendiliğinden kuruyup çürüyecek dalları toplamıştı; bunda yanlış olan neydi ki? Sarbay ise bu işe göz yumulursa insanların sağlam ağaçları da kesmeye başlayabileceğini söyledi. Yine de Dardake'nin içine bir kuşku düşmüştü. Babasının birilerini koruduğunu düşünüyor, oyunları acaba Çekir mi aldı diye kendi kendine soruyordu. Havaalar iyice soğumuştur. Her gün ayran dağıtmak artık daha da güçleşmişti. Üstelik Dardake, yamalı giysileriyle okulda kendini kötü hissediyordu. Arkadaşlarının üzerindeki yeni kıyafetleri gördükçe kendi hâinden utanıyordu. Bir gün Çekir'in yeni, asker tarzı bir gömlekle kendisine doğru geldiğini gördü. İçini öfke ve hayal kırıklığı kapladı. Eski arkadaşına tek kelime etmeden yanından geçip gitti. Eğer oyunları gerçekten Çekir alıyorsa onu asla affetmeyecekti.

Dardake'ye Yeni Bir Takım Elbise Dikiliyor Dardake, her zamanki ayran dağıtımından eve döndüğünde anne babasının keyfinin yerinde olduğunu fark etti. Ona bir miktar öğütölmüş tahıl ve okul kitaplarını alıp köyün terzisi Sayraş'a gitmesini söylediler. Sayraş'ın evinde Dardake'yi şaşırtan bir manzara vardı: Ortalıkta yepyeni, yeşil asker kumaşları duruyordu. Köyde böyle kumaşlara pek rastlanmazdı. Zeyna onu güler yüzle karşıladı. Merakla ve sevgiyle yüzüne bakınca aralarındaki eski kırgınlık da Dardake'nin aklından çıkıverdi. Sayraş onu yanına çağırıp omuzlarını, kollarını, belini ve bacaklarını ölçmeye başladı. Dardake'nin artık delikanlı gibi büyüdüğünü söyledi. Dardake utansa da içten içe sevinmişti. Sayraş ona üzerine tam oturan, düzgün bir takım elbise dıkecekti. Zeyna elinden tuttu ve birlikte dışarı çıktılar.

Zeyna, Köye Gelen Konukları Anlatıyor Akşam yaklaşırken Zeyna, Dardake'yi elinden tutup yemyeşil bir tepeye çıkardı. Gün içinde olup bitenleri ona orada anlatacaktı. Gökyüzünde yıldızlar belirmeye başlarken Dardake, Zeyna'yı büyük bir merakla dinliyordu. Onun heyecanla anlatması ve kendisiyle bu kadar ilgilenmesi Dardake'nin hoşuna gidiyordu.

Zeyna'nın anlattığına göre köye on iki atlı gelmişti. Üzerlerinde şık su geçirmez paltolar, pırıl pırıl deri çizmeler ve kadife takımlar vardı. Yanlarında dört at daha bulunuyordu; bu atlar paketler ve sandıklar taşıyordu. Kadınlar ve çocuklar merakla etraflarına toplanmıştı. Gelenler arasında kolhoz başkanı Zakir ile bakkal Yunus da vardı. Grubun başındaki adam siyah bir ata biniyordu. Yanağındaki belirgin yara izi hemen göze çarpıyordu. Bu adam, ilçenin parti sekreteri Musa Ahunbayev'di.

Dardake ve Zeyna'nın Gurur Dolu Günü Zeyna, ilçe parti sekreteri Ahunbayev'in köy toplantısında Dardake'den övgüyle söz ettiğini anlattı. Hasat işçilerine her gün ayran götürmesini ve babasının yerine çobanlık yapmasını takdir etmişti. Köylüler Dardake'yi alkışlamıştı. Dardake'nin annesi de söz almış, dağ köylerinde yaşayan ailelerin ihtiyaçlarının yetkililer tarafından görmezden gelinmesini eleştirmişti. Bunun üzerine konuklar köylülere giysiler, ev eşyaları ve çeşitli hediyeler dağıttı. Dardake ile babasına kumaş verildi; Zeyna'nın annesi de pamuklu kumaş aldı. Ahunbayev, Dardake'nin getirdiği değerli sansar kürkünü de ayrıca takdir etti. Toplantı Dardake'yi çok etkilemişti. Zeyna'ya, birlikte Komsomol'a katılmayı teklif etti. Sonra oturup gelecekte ne yapmak istediklerini, nasıl bir hayat kurmayı düşlediklerini konuştular.

Sarbay'ın İçinde Sakladığı Ev Umudu Kış bastırmış, Cumgal köyü kalın bir kar tabakasının altında kalmıştı. Ocak ayında güneş yüzünü gösterince hava açıldı, köy yeniden canlandı.

Köyün yakınında, sıcak Kara-Suu kaynağının başında bir söğüt ağacı vardı. Eskiden burası kutsal sayılırdı. Hacılar dilek dilemek için ağacın dallarına renk renk kumaş parçaları bağlardı. Kaynağın yakınında kolhozun yeni ahırını bulunuyordu. Sarbay aylardır burada çalışıyordu; oğlu Dardake ise dağlarda sürölere bakıyordu. Kolhoz yönetimi, hayvan bakıcısı için iki odalı, rahat bir ev yaptırmayı planlıyordu. Köydeki herkes, yılların tecrübesi nedeniyle bu evin Sarbay'a verileceğini düşünüyordu.

Sarbay da bunu umut ediyordu ama kimseye bir şey söylemiyordu. Karar kesinleşmeden ailesini sevindirip sonra hayal kırıklığına uğratmaktan korkuyordu.

Dardake'nin Yeni Evi, Yeni Hayalleri Salima ilk başta eski evlerinden ayrılmaya üzülmüştü. Ama eşyaları yerleştirip evi düzene soktukça yeni evlerine de alışmaya başladı. Dardake de kitaplarını, defterlerini ve kalemelerini yerleştirdi; kendi yaptığı çalışma masasını odasına koydu. O yıl hasat bol olmuştu. Kolhoz, işçilere patates ve tahıl dağıttı; çalışıkları her gün için de bir miktar para verdi. Dardake ilk kez kendi emeğinin karşılığında para kazandı ve kendine sağlam, asker tarzı çizmeler aldı. Ailenin hayatı yavaş yavaş düzene giriyordu. Dardake derslerine daha sıkı sarıldı. Fırsat buldukça, dokuz kilometre uzaktaki makine-traktör istasyonuna gidiyordu. Tamircilerin makineleri nasıl onardığını merakla izliyor, bazen onlara yardım bile ediyordu.

Ne var ki evdeki işleri giderek arttı. Dardake okuldan sonra ailesine yardım etmek zorunda kalınca istasyona gitmeye artık pek vakit bulamaz oldu.

Sarbay Yeni İşinin Altında Eziliyor Sarbay başlarda yeni ahırından çok memnundu. Temiz ahşap zeminler, aydınlık pencereler, ısıtılan buzağı bölmesi ve hayvanlar için ayrı bölmeler vardı. Her şey eskisine göre çok daha modern di.

Ama kışın iki ayı geçmeden işin ağırlığı Sarbay'ı tüketmeye başladı. Gübre küremekten, hayvanları besleyip sulamaktan, onları sağım için bir yerden başka bir yere götürmekten beli sırtı ağrıyordu. Bir de evde tamir edilmesi gereken işler vardı. Dardake de okuldan sonra ev işlerine koşturuyordu. Salima, kocasının günden güne güçten düşmesine üzülüyordu. Üstelik ev eşyalarına ve kışlık giysilere para harcadıkları için birikimleri de azalmıştı. Sarbay'a başkana gidip daha hafif bir iş istemesini, örneğin koyun çobanlığına geçmeyi teklif etmesini söyledi. Fakat Sarbay, başkanın isteğini geri çevirmesinden korkuyordu. Bu yüzden konuşmayı bir türlü göze alamıyordu.

Alapay

Dardake, Alapay'la Yeniden Karşılaşıyor Soğuk bir kış günü Dardake okuldan eve döndüğünde babasının ahırını temizlemekte zorlandığını gördü. Hiç oyalanmadan küreği eline aldı, ahırını temizledi ve ardından hayvanlara saman vermeye başladı. Sarbay, oğlunun işini kendi başına halletmesini gururla izliyordu. Tam o sırada Dardake'nin üzerine karla gübre karışımından yapılmış toprak atılmaya başladı. Gelenler, çocukluk arkadaşı Çekir ile bir zamanlar kendisine sataşan Alapay'dı. Dardake, biriktirdiği odunları alıp götürdüğü için Çekir'e hâlâ kırgındı. Alapay da onunla dalga geçip babasının yaptığı işi küçümseyince Dardake öfkelen di. Ancak Alapay beklenmedik bir şekilde Dardake'nin gücünü övdü, elini sıktı ve onunla görüşmek istediğini söyledi.

Dardake ile Alapay Güreş Tutuyor Çekir, Dardake'yi ailesinin evinde verilecek bir ziyafete çağırdı. Orada güzel yemekler yiyeceğini, Alapay'ın maceralarla dolu hayatını da dinleyebileceğini söyledi. Fakat Alapay birden Dardake'nin ayağını çelip onu kara düşürdü ve güreşmeye başladı.

Dardake öfke ile karşılık verdi. İkisi, Çekir ile Sarbay'ın gözleri önünde kıyasıya boğuştu. Bir süre sonra Alapay, Dardake'yi yere bastır di ve omuzlarına bütün ağırlığıyla yüklendi. Dardake kurtulamayacak gibiydi. Son bir hamleyle Alapay'ın bol pantolonunun paçasından yakalayıp büktü ve kendini kurtardı.

Ne var ki bu sırada Alapay'ın dizi ters döndü. Alapay acıyla bağırarak bacağının kırıldığını söyledi. Dardake neye uğradığını şaşır di ve hemen özür diledi. Diğerleri de Alapay'ı hastaneye götürmek için hazırlanmaya başladı.

Alapay'ın Dürüstlüğü, Sarbay'ın Endişesi Dardake, bacağı sakatlanmasına rağmen Alapay'ın sakinliğini korumasına şaşırmıştı. Çekir'in yardımıyla onu ata bindirdiler ve hastaneye götürdüler. Doktorun yanında Alapay gerçeği anlatmadı; atının düştüğünü söyleyerek Dardake'nin başını belaya girmekten kurtardı. Doktor, Alapay'ın yerinden çıkan bacağını yerine oturttu. Kemikte kırık olup olmadığını anlamak için de röntgen çekilmesini istedi.

Eve dönerlerken Dardake, Alapay'ın cesaretine, sabrına ve kendisini suçlamayarak gösterdiği inceliğe hayran kaldığını söyledi. Az önce aralarında yaşanan kavga ve Alapay'ın ettiği hakaretler artık aklında değildi. Alapay'ın davranışı, Dardake'nin ona bakışını değiştirmişti.

Sarbay ise oğlunun başına iş açılmasından korkuyordu. Ailenin yoksul olduğunu ve toplumda fazla söz sahibi olmadığını biliyordu. Böyle bir olay yüzünden suçlanırlarsa kendilerini savunmalarının zor olacağından endişeleniyordu.

Dardake'nin Sırrı, Zeyna'nın Endişesi Dardake her sabah çiftlik işçilerinin çocuklarını okula götürürdü. Yolda marşlar söyler, Zeyna da küçük çocukları arkasından toplardı. Ama bir sabah Dardake ortalarda görünmeyince çocukların hevesi kaçtı, düzenleri bozuldu. Ne marş söyleyen kaldı ne de eskisi gibi neşeyle yürüyen. Zeyna, Dardake'nin nereye gittiğini merak edip bir sabah peşine takıldı. Dardake bu kez okula giden yoldan değil, başka bir patikadan ilerliyordu. Sırtında okul çantası, elinde de bir süt kabı vardı. Zeyna sorunca, hasta bir arkadaşına süt götürdüğünü söyledi ama daha fazla açıklama yapmadı. Bir de kızların dedikodu yapmayı sevdiğini söyleyerek Zeyna'yı tersledi.

Dardake'nin bu hâli Zeyna'nın canını sıkıyordu. Son zamanlarda dersleri de kötüleşmişti. Komsomol'a katılmak istemiyor, öncü fularını da takmıyordu. Zeyna bütün bunları yüzüne vurup neden böyle davrandığını sordu. Dardake ise gülüp geçti. Bu tavrı Zeyna'yı derinden kırdı.

Dardake, Alapay'ı Yalnız Bırakmıyor; Çekir de Ziyarete Geliyor Dardake her sabah hastaneye süt götürüyor, Alapay'ın penceresine yanaşıp ona sesleniyordu: "Nasıl oldun, iyi misin?" Alapay her defasında gülümseyerek iyi olduğunu söylüyordu. Canı yansa da belli etmiyor, bir yandan da Dardake'ye okula gitmesini tembihliyordu. Anne babası onu bir kez bile ziyarete gelmeyince Dardake akşamları da hastaneye uğramaya başladı.

Bir hafta içinde Alapay koltuk değnekleriyle yürümeye başlamıştı. Hastanede rahatının yerinde olduğunu söyleyip şakalar yapıyordu. Bacağının kırılmasına neden olan güreş için Dardake'yi hiç suçlamadı.

Bir gün Çekir de ziyarete geldi. Yanında kızarmış et, mantı ve reçel getirmişti. Bir de kimse görmeden çeyrek litrelik bir votka şişesini Alapay'ın komodininin çekmecesine koydu.

Dardake, Alapay'ın Başına Gelenlerden Kendini Sorumlu Tutuyor Alapay, Çekir'in getirdiği votkayı içmek istemedi. Babasının sarhoşluğundan nefret ettiğini, insanların kendisini de onun gibi görmesini istemediğini söyledi. Hastaneden çıktıktan sonra Çekir, Dardake'ye Alapay'ın babası Mambetkul'un koyunlara doğru dürüst bakmadığını anlattı. Hayvanları ihmal ettiği için sürüde hastalık çıkmış, pek çok koyun ölmüştü. Alapay sürünün başında olmayınca kolhozun koyunları da bakımsız kalmıştı.

Dardake, Alapay'la kavga edip onun sakatlanmasına yol açtığı için kendini suçlu hissediyordu. Şimdi bir de sürünün durumunu düşünüp duruyordu. Çekir ona, babasının bu konuda ne dediğini sordu. Dardake, anne babasının Alapay iyileşsin diye dua ettiğini ama kendisinin dua etmediğini söyledi. Çekir buna gülerek karşılık verdi. Dardake'yle alay edip ona mübarek derviş muamelesi yaptıktan sonra atına atlayıp uzaklaştı.

Aile Çaresiz Kalıyor Bir hafta sonra Alapay'ın bacağındaki alçı çıkarıldı. Ama bacağı hâlâ şişti; doğru dürüst yürüyemiyor, ata da binemiyordu. Günden güne içine kapanıp karamsarlaştı. Sonunda Dardake'ye artık kendisini ziyarete gelmemesini söyledi. Onu her gördüğünde kaza aklına geliyor, yaşadıklarını yeniden hatırlıyordu. Öte yandan Sarbay'ın evinde de işler yolunda gitmiyordu. Aile bir araya gelip ne yapacaklarını konuştu. Sarbay, çok yorulduğunu ve Dardake'nin yardımı olmadan ahırdaki işlerin altından kalkamadığını söyledi. Salima ise Dardake'nin Alapay'ın ailesine acıyıp kendi geleceğini tehlikeye atmasına karşıydı. Sonra önemli bir haber verdi: Kolhoz başkanı, Mambetkul'un yerine Sarbay'a çobanlık işi teklif etmişti.

Ancak bu işi kabul ederlerse Dardake'nin okulu bırakıp babasına yardım etmesi gerekebilirdi. O zaman da en büyük hayali olan traktör sürücülüğüne giden yol kapanacaktı.

Dardake'nin Dağ Günleri

Sarbay ile Salima'nın Zorlu Günleri Builaş, Dardake'yi bir konuda uyardı. Kolhoz başkanı Zakir, içki arkadaşı Mambetkul'u korumak için hastalanan ve aklıktan kırılan koyunların suçunu Sarbay'ın ailesine atabilirdi.

Sarbay ile Salima ise uzaktaki kış otlağında sürüyü ayakta tutmaya çalışıyordu. Salima, ellerinde kalan azıcık arpayı en zayıf koyunlara veriyor, uyuz olan hayvanları kreolinle tedavi ediyordu. Fakat samanları da diğer erzakları da tükenmek üzereydi. Kışı nasıl çıkaracaklarını düşündükçe kaygısı artıyordu. Bir gün Sarbay, uzaktaki bir vadiden Dardake'nin sesini duydu. Baba oğul, dağlarda birbirlerine seslenerek haberleştiler. Bütün bu sıkıntılara rağmen Sarbay, oğluyla birlikte çalışmaktan mutluydu. Yıllardır alışık olduğu çobanlık hayatına yeniden dönmüş, Dardake'nin yanında olmasıyla kendini daha güçlü hissetmeye başlamıştı.

Dardake Karların Altında Ot Buluyor Dardake'nin uzaktaki bir yamaçta güzel bir otlak bulduğunu öğrenen Sarbay'ın sevinci büyüktü. Oğlu dağları baştan başa dolaşmış, karların altında ot bulmayı başarmıştı. Üstelik babasının ve koyunların geçebilmesi için derin karların arasından bir yol açmayı da düşünmüştü. Salima, sürüyü geri götürüp hayvanları daha fazla yormaktansa geceyi buldukları otlakta geçirmelerini önerdi. Sarbay soğuktan endişe ediyordu. Salima da yol boyunca aç kalmasınlar diye yanına fazladan yufka ve yiyecek koydu. Sarbay tüfeğini, küreğini, kibritini ve erzakını hazırladı. Sonra sürünün önündeki kıl keçiyi izleyerek yola çıktı. Geride kalan koyunları koruma işi Salima'ya kalmıştı.

Dardake'nin Dağlarda Bulduğu İlk Otlak On dört yaşındaki Dardake, uzak bir dağ geçidinde karların altında bolca ot bulduğunda yorgunluktan bitkin düşmüştü. Yine de sevinci yorgunluğunu bastırıyordu. Artık koyunların karınlarını doyurmak için uzun bir yol yürüyüp geri dönmeleri gerekmeyecekti. Dardake, küreğiyle tek başına çalışırken kendini bir yarışmayı kazanmış ya da okulda öğretmeninden övgü almış gibi heyecanlı hissediyordu. Yazın yaptıklarını düşündü. Sığırları otlatmış, kürkü ailesinin borçlarını ödemesine yardım eden bir sansar yakalamış, vadide çalışanlara ayran götürmüştü. Bütün bunlarla gurur duyuyordu. Başkaları artık onu büyümüş biri olarak görüyordu. Ama kışın dağlarda yaşamak, ona henüz ne kadar az şey bildiğini göstermişti.

Dardake'nin Dağdaki İlk Kışı Dardake henüz on dört yaşındaydı. Ailesiyle birlikte geldikleri uzak kış otlağında onları ağır bir iş bekliyordu: Sürüdeki 490 koyun da açlıktan bitkin düşmüş, üstelik uyuz hastalığına yakalanmıştı.

Kolhoz başkanı Zakir, Sarbay'a neredeyse bakımsızlıktan tükenmiş bir sürü teslim etmişti. Yeterince saman yoktu. Hayvanları taşımak için binek de verilmemişti. Üstelik kışın hangi yamaçlarda ot bulunacağını bilen kimse yoktu.

Dardake'nin çobanlık konusunda pek deneyimi yoktu ama ailesine yardım etmek istiyordu. Gururu da buna engel olmasına izin vermiyordu. Bu yüzden elinden geleni yapmaya karar verdi. Önce kaldıkları barınağın ve koyun ağılının çevresindeki karları temizlediler. Ardından Sarbay, oğlunu kuzeye, karların altında ot aramaya gönderdi. Dardake eline tahta küreğini aldı, yanına da bir parça yufka koydu ve tek başına yola çıktı. Göz alabildiğine uzanan karlı dağlarda yolunu bulmayı, babasına seslenerek haber vermeyi öğreniyordu.

Dardake'nin İlk Keşfi Dağlarda tek başına ilerleyen Dardake, bir süre sonra kendini koca kar denizinin ortasında küçücük hissetti. Babasının anlattığı çobanlık sevinci nerede saklıydı? Yazın kuş sesleriyle, hayvanlarla ve bitkilerle dolu olan dağlar şimdi sessizdi. Her yan karla kaplıydı; insanın içini ürperten bir ıssızlık vardı. Dardake eve dönmeyi düşündü ama babasının öğüdünü hatırlayıp durdu. Bir süre bekleyerek çevresini dinledi. Derken uzaktan derin bir gürültü geldi. Bir çığ yamaçtan aşağı inmişti. Ardından dağ keçilerinin hızla bir yamaca doğru koştuğunu gördü. Karların açıldığı yerde otlar ortaya çıkmış olmalıydı. Keçiler yiyecek bulmak için oraya gidiyordu. Dardake birden her şeyi anladı. Karın altında ot bulmuştu! Sevinçle bağırdı. Çok geçmeden babasının uzaktan seslendiğini duydu.

Dardake Koyunlar İçin Yol Açıyor Bulduğu otlak çok güzeldi ama koyunların oraya ulaşması kolay olmayacaktı. Açlıktan güçten düşmüş hayvanlar, derin karın içinde yürüyemezdi. Dardake küreğini eline alıp işe koyuldu. Saatlerce çalışarak dar bir geçit açtı, sonra da karı ayaklarıyla bastırıp yolu sağlamlaştırdı. Babasıyla sürüyü beklerken aklına okul ve arkadaşları geldi. Zeyna'yı da düşündü. Acaba onu merak ediyorlar mıydı? Bir yandan da baharı düşünüyordu. Karlar eriyip yeniden donduğunda jut denilen tehlikeli buz tabakası oluşabilirdi. Koyunlar bu sert tabakayı aşamazsa otlara ulaşamaz, açlıktan kırılabilirdi. Nihayet babası sürüyle birlikte görüldü. Dardake, öncü kara keçiyi taze otlarla kandırıp geçitten geçirmeye çalıştı. Ama koyunların önüne ot atınca hepsi birden yemeğe üşüştü. Birbirlerini iterek dar geçitte sıkıştılar; bazıları derin kara gömüldü. Dardake ne yapacağını şaşırdı. Sarbay hemen yardıma koştu. Birlikte çalışıp koyunları kurtardılar. Ölmüş gibi görünen birkaç hayvan bile bir süre sonra yumuşak karın üzerinde kıpırdamaya başladı.

Dardake Çobanlığı Öğreniyor Sarbay, oğlunu otlağı bulduğu için övdü. Sonra ona savaş yıllarında yaşadığı bir olayı anlattı. O zamanlar açlıktan bitkin düşen askerler, kendisi de aralarında olmak üzere, birkaç patates için birbirleriyle kavga etmek zorunda kalmışlardı.

Sarbay'ın anlatmak istediği açıktı: Açlık, canlıları çaresiz bırakırdı. Bu yüzden sürüyü otlatırken her şeyi önceden düşünmek, hayvanların yiyeceğini idareli kullanmak gerekiyordu. Dardake bunları dikkatle dinledi. Güneşin karları ısıtmaya başladığını görünce yeniden çalışmaya koyuldu. Karları temizleyerek bir set yapmaya girişti. Sarbay, oğlunun hevesini görünce gülümsedi. Biraz onunla şakalaştı, sonra da önüne bir parça ekmek koydu.

İkisi ekmeğin yarısı için gülüşerek çekiştiler. Dardake sonunda babasını yerden kaldırmayı başardı ve ekmeğin yarısını kazandı. Yemekten sonra oyunlarına devam ettiler. Dardake, Sarbay'ı koyun ordusunun komutanı ilan etti; kendisi de güney sınırını koruyacaktı. Sarbay sürüyü gözlerken bir yandan yaklaşan jut tehlikesini, bir yandan da köy başkanının umursamazlığını düşünüyordu. Dardake ise karda bir şeyler yapmaya dalmıştı. Bir süre sonra Sarbay oğlunun yanına gitti. Karşısında taşlarla, kırmızı kil parçalarıyla ve kuru otlarla süslenmiş, kocaman ve ürkütücü bir kardan adam duruyordu.

Kardan Bekçi Dardake, yaptığı kardan adamın koyunları korkutup otlağın sınırları içinde tuttuğunu fark etmişti. Babası da bu fikri beğendi. Kardan adamın eline bir kürek vererek onu gece bekçisi yaptılar. Hava kararınca baba oğul sürünün başında nöbete durdu. Dondurucu soğukta durmadan dolaşüyor, kurtların sesini duymak için kulak kesiliyorlardı.

Şafak sökmeden koyunların kardan adamın çevresinde toplandığını gören Dardake gülmeye başladı. Sarbay ise bir terslik olduğundan kuşkulanıp oğlunu gidip bakması için gönderdi. Daha sonra oğluna, kurt korkusunun koyunlara bir bakıma yarar sağladığını anlattı. Korkuya kapılan hayvanlar birbirlerine soku-luyor, böylece hem ısınıyor hem de soğuğa karşı daha iyi dayanıyorlardı.

Dardake'nin Kurtlarla İlk Gecesi Gece boyunca kurtlar birkaç kez sürüye yaklaştı. Sarbay tüfeğini ateşledi; Dardake de bağırarak koyunların çevresinde koştu. Ellerindeki yanan meşaleyle kurtları uzak-laştırmaya çalıştılar. Görünüşe bakılırsa kurtlardan birini de öldürmüşlerdi.

Gün ağarırken Sarbay, oğluna karda kalan izleri okumayı ve koyunların davranışlarını dikkatle gözlemlemeyi öğretti. Her çobanın bu bilgileri edinmesi gerekiyordu.

Dardake, çobanlık hakkında ne kadar az şey bildiğini o zaman anladı. Kardan adamla uğraşp zaman kaybettiği için utandı. Karların üzerinde yorgunluktan uyuyakalmış babasına bakınca içi şefkatle doldu.

Sarbay bir süre sonra onu eve gönderdi. Bir şeyler yemesini, çay içmesini ve biraz dinlenmesini istiyordu.

Dardake'nin Korkusu, Salima'nın Şefkati Bütün gece sürüyü korumak için uyumayan Dardake, sabah eve doğru koştu. Fakat ağılı boş görünce korkuya kapıldı. Kurtların kalan koyunları da götürdüğünü sanarak kapıya telaşla vurmaya başladı. Gürültüden Salima da korkmuştu. Oysa hasta koyunlar güvendedeydi. Salima onları soğuktan korumak için küçük, yarı yer altındaki barınağa almıştı. Hayvanlara özenle bakıyor, ellerin-deki yemi de idareli kullanıyordu.

İçini rahatlatan Dardake yorgunluktan yatağa yığıldı. Salima onu yatırıp dinlenmesine yardım etti. Bir yan-dan da yeni yeni çıkan sakallarıyla şakalaştı.

Dardake üç saat uyuduktan sonra uyandı. Daha gözünü açar açmaz hasta koyunları beslemeyi ve yeniden işinin başına dönmeyi düşündü.

Dardake Merhameti Öğreniyor Bahar birdenbire geldi. Ilık rüzgârlar esti, karlar erimeye başladı. Fakat ardından bastıran yoğun kar yağışı her şeyi yeniden tehlikeye soktu; sürü karların altında kaldı. Sarbay ile Dardake saatlerce uğraşarak koyunların üzerindeki karı temizledi, hayvanları donmaktan kurtarmaya çalıştı. Fırtına dindiğinde birçok koyun karın altında sıkışmış, bazıları da bitkin düşmüştü.

Sarbay oğluna otların üzerindeki karı temizlemesini söyledi; kendisi de hayatta kalan hayvanları kurtarmaya koyuldu. Dardake güçsüz koyunları kucağına alıp taşıdı. Hayvanların başlarını güvenle omzuna yaslaması onu derinden etkiledi.

O an okulda yaşadığı kırgınlıkları, aldığı cezaları ve duyduğu utancı unuttu. Tek düşündüğü, bu canlıları kurtarmaktı. Dardake için çobanlık artık yalnızca ailesine yardım etmek üzere üstlendiği bir iş değildi. Dağlarda geçirdiği günler ona sabretmeyi, sorumluluk almayı ve başkasının acısını yüreğinde hissetmeyi öğretmişti. Bir canı kurtarmak için elinden geleni yapmanın ne demek olduğunu artık kendi deneyimiyle biliyordu.

Dardake'nin Çobanlığı Öğrenmesi

Fırtınadan Sonra Sarbay, Dardake'nin öldüğünü sandığı koyunları tek tek kontrol etti. Bazılarının hâlâ yaşadığını görünce onları kurtarmaya çalıştı. Sonra birlikte sayım yaptılar. Toplam on bir koyun telef olmuştu. Kayıpların korktukları kadar büyük olmadığını gören Sarbay rahat bir nefes aldı. Dardake'ye, sarı kar denilen doğa olayını anlattı. Bu kar, altındaki kar tabakasını eritiyor, eriyen suların akıp gitmesini sağlıyordu. Böylece koyunların otlara ulaşmasını engelleyen jut tehlikesi de bir ölçüde azalıyordu. Sarbay, karın altında akan suyu nasıl fark edebileceğini oğluna gösterdi. Ardından Salima'nın yanına gitmek üzere yola çıktı. Dardake'ye yiyecek gönderme sözü verdi. Gitmeden önce de ölen koyunları olduğu yerde bırakmasını, onlara dokunmamasını tembihledi. Yetkililer bir gün çıkıp da hayvanları kendilerinin kesip sattığını iddia edebilirdi. Sarbay, böyle bir suçlamaya karşı ellerinde kanıt bulunmasını istiyordu.

Sarbay'ın İsyanı Bahar gelip karlar erimeye başlayınca otlaklarda taze otlar belirdi. Hasta koyunlar da yavaş yavaş kendine geliyordu. Ama dağlardan kopan çığlar ve kaban dereler sürü için hâlâ büyük teh-likeydi. Üstelik doğum zamanı yaklaşan koyunlarla daha yakından ilgilenmek gerekiyordu. Sarbay ile Sal-ima, ellerinde neredeyse hiç saman kalmadığı için sık sık tartışıyorlardı. Tam da böyle bir zamanda çiftlik

yöneticisi Sadık, genç bir veterinerle birlikte çıkageldi. Sürüyü aylardır kendi hâline bırakmışlardı; şimdi kalkıp hesap sormaya gelmişlerdi. Sarbay kendini tutamadı. Koyunları kaderine terk edenlerin şimdi karşısına geçip onu suçlamasına öfkeliydi. Mambetkul'un görevini yapmamasının cezasını neden kendisinin çektiğini sordu. Sonunda çoban değneğini yere fırlatıp sürüyü alıp götürmelerini istedi.

Dardake, babasının bunca emeğinin boşa gitmesinden korkuyordu. Yorgunluktan tükenmiş babasını savunmak, haksızlığa karşı çıkmak istiyordu ama bir türlü cesaretini toplayamıyordu.

Bahar Geliyor, Sıkıntılar Bitmiyor Karlar eridikçe dağlarda taze otlar ortaya çıktı. Sarbay, koyunların kısa zamanda güçleneceğini umuyordu. Dardake'ye sarı karın özelliğini de anlattı: Bu kar, altındaki eski karı eritiyor, suyun akıp gitmesini sağlıyordu. Böylece jut tehlikesi bir ölçüde azalabiliyordu. Sarbay, Salima'yı görmek için eve gitmeye karar verdi. Dardake'ye de yiyecek göndereceğine söz verdi. Yola çıkmadan önce ölen koyunları saklamasını yeniden hatırlattı. Yetkililer hayvanları kendilerinin kesip sattığını ileri sürerse ellerinde gerçeği kanıtlayacak bir şey bulunmalıydı. Bahar ilerledikçe koyunlar canlandı, otlaklarda daha rahat otlamaya başladı. Ne var ki çığlar ve coşkun dereler tehlike yaratmayı sürdürüyordu. Doğum zamanı yaklaşan koyunların da özel bakıma ihtiyacı vardı. Sarbay'ın elinde yeterince saman yoktu; doğum mevsimi yaklaştıkça kaygısı artıyordu. Bütün bu sıkıntıların sorumlusu olarak gördüğü kolhoz başkanı Zakir'e öfkesi dinmiyordu.

Sarbay'ın Öfkesi Dinince İki ayı aşkın bir süre sonra Sadık ile genç veteriner nihayet sürüyü görmeye geldi. Sarbay onları karşısında görünce bir kez daha patladı. Koyunları aylarca ihmal ettiklerini, şimdi de Mambetkul'un hatalarının hesabını kendisine sorduklarını söyledi. Artık dayanacak gücü kalmamıştı. Çoban değneğini yere atıp sürüyü alıp götürmelerini istedi. Dardake, ailesinin bunca emekten sonra her şeyini kaybedeceğinden korkuyordu. Bir an okuluna dönmeyi, arkadaşlarını ve Zeyna'yı yeniden görmeyi düşündü. Ama babasının yanında durup onu savunmaya cesaret edemedi.

Bir süre sonra Sadık ile veteriner, Sarbay ve Salima'yla dostça vedalaşıp oradan ayrıldı. Dardake şaşkındı; az önce ortalık birbirine girmişken şimdi ne değişmişti? Babasıysa gülererek yanına geldi, onu kucakladı. Öfkesi bir anda dinmiş, yerini sevince bırakmıştı.

Alapay'dan Gelen Beklenmedik Destek Sarbay, Sadık'ın sonunda hatalarını kabul ettiğini anlattı. Sürünün bu hâle gelmesinde kolhoz yönetiminin ihmali vardı. Üstelik heyelanlar dağ yolunu kapatmış, yetkililerin iki ay boyunca otlağa ulaşmasını engellemişti. Dardake'yi asıl şaşırtan, Alapay'ın yaptıkları oldu. Alapay kısa süre önce otlağa ulaşmanın bir yolunu bulmuş ve gizlice gelip sürüyü görmüştü. Babasının geri istediği koyunları Sarbay'ın elinden almaya kalkışmamış, tam tersine Sarbay ile Dardake'yi takdir etmişti. Kendi babasının ihmali ettiği hayvanları kurtarmak için gösterdikleri çabayı övmüştü. Dardake, Alapay'ın bu iyiliğine gönülden sevindi ve onun samimiyetine inandı. Salima da hakkını aramaktan geri durmadı. Sadık'tan un, çay ve saman istedi; güçsüz koyunlarla kuzuların barınabileceği bir yer de talep etti. Sadık ile veteriner isteklerini kabul etti. Ailenin işlerini kolaylaştırmak için bir öküz göndermeyi de üstlendiler.

Sadık ile Dardake'nin Anlaşması Üç gün sonra Sadık tek başına yeniden geldi. Bir öküzün çektiği yükte sökülmiş bir yurt çadırı, iki atın sırtında da saman, un ve arpa unu vardı.

Savaşta bir kolunu kaybetmiş olan Sadık'ın gücüne ve cesaretine hayran kalan Dardake, malzemeleri indirmek için hemen yardıma koştu. Sadyk, ailesine götürmesi için ona gazeteler verdi. Ayrıca koyunların doğumlarını kaydetmesi için bir defterle kalem uzattı. Dardake'nin kendisine duyduğu hayranlığı fark edince onu kucakladı. Sonra aralarında bir anlaşma yapmayı önerdi: Sadyk komutan, Dardake de onun askeri olacaktı. Dardake verilen görevleri yerine getirecek, elinden gelenin en iyisini yapacaktı. Dardake bu teklifi gururla kabul etti. Sadık, sürüyü ailenin yanında bırakırken hayvanları bir daha asla ellerinden çıkarmamalarını söyledi. Ardından Dardake atına bindi ve sevinç içinde dağların çevresinde dört nala dolaşmaya başladı.

Sarbay'ın Oğluyla Gurur Duyması Dardake'nin at üzerinde neşeyle dolaşmasını izleyen Salima, atın Sarbay'a verilmesi gerektiğini söyledi. Ona göre evin büyüğü, saygı duyulan baba böyle bir armağana daha layıktı. Sarbay ise Sadık'ın atı özellikle Dardake için seçtiğini anlattı. Oğlunun önünde kendisinininkinden daha parlak bir gelecek olabilirdi. Bunda utanılacak ne vardı? Eski bir türküden söz ederek babaların, oğulları büyüüp kendi yollarına adım atarken onlara yer açması gerektiğini söyledi. Oğlunun başarılı olmasına yardımcı olmak, babanın onurunu azaltmazdı.

Salima da zamanla kocasının haklı olduğunu kabul etti. Biraz takılarak, biraz da sevgiyle onunla şakalaştı.

İşlerin düzelmesi Sarbay'ın da içini açmıştı. Yeniden türküler söylemeye, eski dizeleri okumaya başladı. Sürünün çoğalmasını, bolluğu ve ailece yeniden yüzlerinin gülmesini kutluyordu.

Dardake'nin İlk Kuzuları Yeni atına binen Dardake, sürüyü taze otlaklara doğru götürürken kendini yiğit bir atlı gibi hissediyordu. Ama doğum zamanı yaklaşan koyunları hatırlayınca hızını kesti. Hayvanları yormadan, dikkatle ilerlemeye çalıştı. Birden yeni doğmuş bir kuzunun sesini duydu. Hemen sesin geldiği yere koştu. Bir koyun doğum yapıyordu. Dardake şaşkınlıkla izlerken koyun ikiz doğurdu. İki kuzunun da annelerinin sütüne ulaşmasına yardım etti. Sonra Sadık'ın verdiği defteri çıkarıp doğumu kaydetti. Çobanlık hayatındaki ilk başarısı onu öyle sevindirmişti ki atına atlayıp ailesinin yanına dörtnala gitti. Daha uzaktan bağırmaya başladı: İlk kuzular doğmuştu ve ikizdi!

Kuzulama Telaşı Kuzulama mevsimi umut verici başlamıştı ama Sarbay'ın ailesi çok geçmeden büyük bir sıkıntıya düştü. Bir günde seksenden fazla kuzu doğdu. Üçü de bitkin düşene kadar çalıştı. Yeni doğan kuzuları anneleriyle eşleştirmeye uğraşıyorlardı ama ortalık öyle karışmıştı ki birçok kuzu telef oldu. Dardake'nin ise şaşırtıcı bir yeteneği vardı: Hangi kuzunun hangi koyuna ait olduğunu kolayca anlayabiliyordu. Bu sayede pek çok kuzuyu kurtardı. Yine de bütün çabalarına rağmen kayıpların önüne geçemedi. Sarbay, ölen kuzulara bakıp kendini suçladı. Sürüyü koruyamadığını düşünüyor, acısını içine atamıyordu. Dardake ölen kuzuları deftere yazmaya başlayınca babası ona çıkıştı. Oğlunun hayvanların ölümüne üzülme yerine kayıt tutmayı düşündüğünü söyledi. Dardake bu sözlerle çok kırıldı. Yine de babası görmeden doğumları ve ölümleri kaydetmeyi sürdürdü. Bir çobanın hayvanlarını ne kadar iyi tanımasının, onların hayatını kurtarmada ne denli önemli olduğunu artık biliyordu.

Sayım Günü Bahar yavaş yavaş yaza dönerken koyunlar ve kuzular güçlendi. Dardake de sürüdeki hayvanları tek tek tanıyacak kadar ustalaşmıştı. Bir gün kolhoz başkanı Zakir, Sadık ve bir denetim heyetiyle birlikte otlığa geldi. Sürünün durumunu görmek istiyorlardı. Sadık, hastalıklı koyunları kurtarmak için Sarbay'ın verdiği emeği anlatarak onu savundu. Zakir ise hayatta kalan kuzuların sayısını sorguladı ve Sarbay'ı beceriksizlikle suçladı. Sarbay, çok sayıda kuzunun öldüğünü kabul etti. Bunun üzerine Sadık, Dardake'ye dönüp sürünün sayısını bildirmesini istedi. Ona, doğumları ve hayvanların durumunu kaydetmek için söz verdiğini hatırlattı. Dardake o anda defterini ihmal ettiğini anladı. Kuzulama telaşı sırasında kayıt tutmayı bırakmıştı. Utana sıkıla defterini çıkardı. Oysa tuttuğu kayıtların ne kadar önemli olduğunu biliyordu; şimdi bu sorumluluğu yerine getirmediğini herkesin önünde fark etmişti.

Dardake Sorumluluğu Öğreniyor Sayım sonunda 469 kuzunun hayatta kaldığı anlaşıldı. Yetkililer bu sonucu sevinçle karşıladı ama Dardake ölen kuzuları düşünmeden edemiyordu. Kolhoz başkanı Zakir, Dardake'nin kuzuları anneleriyle eşleştirme konusundaki olağanüstü becerisini herkesin önünde göstermesini istedi. Dardake, başkanın bu yeteneği kendi başarısıymış gibi sunacağını düşünerek utandı ve oradan kaçtı. Sadık onu sessizce buldu. Zorla geri götürmek yerine önce sakinleşmesine izin verdi. Sonra Zakir'in Sarbay'ın ailesini nasıl ihmal ettiğini anlattı. Başkan, kuzuların çoğunun öleceğini düşünmüş ve sürüyle ilgilenmemişti. Bu kadar kuzunun hayatta kalması herkesi şaşırtmıştı. Dardake, Sadık'la konuşurken yöneticilerin kararlarının yalnızca bir kişiyi değil, koca bir topluluğu etkileyebileceğini anlamaya başladı. Sorumluluk, işler yolunda gittiğinde sevinmekten ibaret değildi. Zor zamanlarda doğru kararlar vermeyi ve sonuçlarının hesabını üstlenmeyi de gerektiriyordu.

Dardake'nin Yüzü Gülüyor Sadık, Dardake'ye kaçıp gitmesinin Zakir'i zor durumda bıraktığını anlattı. Başkan, çocuğun yeteneğini kendi başarısını övmek için kullanmak istemişti. Sadık, Dardake'ye bir daha böyle bir durumda kaçmamasını öğütledi. Bahar dağları yemyeşil otlaklara dönüştürürken Sarbay, ailesinin yeniden kendine güven kazandığını görüyordu. Aldıkları destek ve övgü, morallerini düzeltmişti. Dardake de giderek usta bir çoban oluyordu. Kocaman kurt köpeğinin yardımıyla sürüyü yönetiyor, koyunların ve kuzuların arasında kendine sağlam bir yer ediniyordu. Yaptığı işten mutluluk duymaya başlamıştı. Bir sabah uzaktan iki kişi görüldü. Dardake onlara dikkatle baktı. Gelenlerden birinin tanıdığı bir kız olduğunu anlayınca şaşkınlıktan konuşamaz oldu.

Dardake ile Zeyna'nın Kavuşması Zeyna'yı Builaş'la birlikte karşısında gören Dardake'nin içi sevinçle doldu. Ama heyecanından ne yapacağını bilemedi; dönüp anne babasına haber vermek için koştu. Konuklar karşılandıktan sonra Dardake ile Zeyna yeniden yüz yüze geldi. İkisi de konuşmaya çekiniyor, eski günlerdeki gibi rahat davranamıyordu. Sonunda Zeyna, Dardake'ye kovalamaca oynamayı önerdi. Dardake

onun peşinden tepelere koştu. Yolda bir tuzak olduğunu görüp Zeyna'yı uyardı ama kızın çizmesi tuzağa takıldı. Birlikte yaşadıkları bu küçük macera aralarındaki çekingenliği dağıttı. Çok geçmeden eski sınıf arkadaşları gibi rahatça sohbet etmeye başladılar.

Zeyna'nın getirdiği haberler de Dardake'yi şaşırttı. Zakir başkanlık görevinden alınmış, Sadık yeni kolhoz başkanı olmuştu. Alapay ise süt çiftliğinin yöneticiliğine getirilmişti.

Dardake Çobanlığı Anlatıyor Zeyna, Sadık'ın artık kolhoz başkanı olduğunu anlattıktan sonra Dardake'ye traktör sürücüsü olma hayalini hatırlattı. Bunun için okulu bitirmesi gerektiğini söyledi. Dardake ise bu hayalinden vazgeçtiğini ileri sürdü. Zeyna da kendi isteğinden söz etti; çocuklarla çalışmak istiyor, bu konuda heyecanla konuşuyordu. Birlikte sürünün yanına gittiklerinde Dardake, koyunları tek tek tanıdığını ve kuzuları anneleriyle nasıl eşleştirdiğini gösterdi. Her koyunun kendine özgü özellikleri ve bir geçmişi olduğunu anlattı. Bir çobanın görevi yalnızca sürüyü otlatmak değildi; her hayvanı tanımak, ihtiyacını anlamak ve onu tehlikelerden korumak gerekiyordu. Zeyna başta onu ilgiyle dinledi. Ancak Dardake çobanlıkla öğretmenlik arasında benzerlikler kurmaya başlayınca sabırsızlandı. Tam o sırada Salima onları yemeğe çağırdı.

Dardake'ye Okula Dönme Fırsatı Zeyna sonunda gelişinin asıl nedenini açıkladı. Dardake'nin okulundan gelen mektubu çıkarıp ona okudu. Dardake, sürüyle ilgilenmek için yedinci sınıftan aylarca uzak kalmıştı. Buna rağmen öğretmenleri onu okuldan atmama kararı almıştı. Sınavlara hazırlanması için ona bir ay süre tanıyorlardı. Öğretmenleri ve sınıf arkadaşları da eksiklerini kapatmasına yardım edecekti. Zeyna yanında ders kitaplarını da getirmişti. Dardake hem şaşkın hem de minnettardı. Okula dönme ihtimali onu heyecanlandırıyordu. Ancak Salima buna karşı çıktı. Ona göre çobanın okumasına gerek yoktu; Dardake sürünün başında kalmalıydı. Sarbay da bu durum karşısında üzülüyordu. Dardake ise bir yanda ailesine karşı sorumluluğu, diğer yanda yıllardır içinde taşıdığı okul hayali arasında kalmıştı.

Dardake Kararını Veriyor Dardake, okuldan gelen teklifi duyunca anne babasından bir ay boyunca köye dönüp yedinci sınıf sınavlarına hazırlanmak için izin istedi.

Salima, çobanlık yapacak birinin okumasına gerek olmadığını düşünüyordu. Sarbay ise oğlunun kararını destekledi. Dardake'nin önüne bir fırsat çıkmıştı ve babası bu fırsatı değerlendirmesine engel olmak istemiyordu.

Tam o sırada mayıs ayında beklenmedik bir kar yağışı başladı. Sürü yeniden tehlikeye girince Zeyna da aileye yardım etti; koyunların üzerindeki karı temizlemek için onlarla birlikte çalıştı. Salima, Zeyna'nın gayretini gördükçe ona ısınmaya başladı. Zeyna bir yandan da Dardake'nin ders çalışmasına yardım ediyordu. Üç gün sonra Dardake köye gitmek üzere yola çıktı. Bir ay içinde döneceğine söz verdi. Yol boyunca Zeyna'ya karşı hissettiklerini düşündü. Ona duyduğu sevgi giderek artıyordu ama gelecekte ne yapacağı konusunda hâlâ kararsızdı.

Dardake Geleceğini Seçiyor Köye giderken Dardake ile Zeyna, yeni kolhoz başkanı Sadık'la karşılaştı. Zeyna, gençlerin eğitim görmesi ve önlerine yeni fırsatlar çıkması gerektiğini savunarak Sadık'la konuştu. Üniversiteye gitme isteğini de açıkça dile getirdi. Sadık, sonbaharda köyde bir ortaokul açılacağını müjdeledi. Ardından çobanlığın da değerli bir meslek olduğunu anlattı. İyi bir çoban olmak için bilgi, beceri ve bu işe gönülden bağlılık gerekiyordu. Çobanlığı başka seçeneği olmadığı için yapmakla severek seçmek arasında büyük fark vardı. Dardake de okumak, dünyayı tanımak ve daha çok kitap okumak istediğini itiraf etti. Ama bir yandan çobanlığa da gönülden bağlanmıştı. Sonunda bu mesleğe kendini vermeye hazır olduğunu söyledi. Sadık ile Alapay, Dardake'nin kararını destekledi. Dardake artık geleceği hakkında daha açık düşünmeye başlamıştı. Önünde öğrenilecek çok şey, vereceği kararlar ve kendi yolunu çizmek için bir fırsat vardı.

KARAKTER ANALİZİ

Rakmat (Dardake)

Rakmat, ailesinin geçmişini ve atalarının yaşadığı zorlukları merak eden bir çocuktur. Babası Sarbay'la birlikte çobanlık yaparken hayatı yakından tanır; hayvanlarla ilgilenmeyi, zor koşullarda çalışmayı ve sorumluluk almayı öğrenir. Ancak onun aklında yalnızca sürü yoktur. Okula devam etmek, bir meslek edinmek ve ailesine daha rahat bir hayat sağlamak da ister. Babasıyla zaman zaman anlaşmazlık yaşamasının nedeni, hayata onun gibi bakmamasıdır. Sarbay geçmişte yaşadıklarının değişmeyeceğine

inanırken Rakmat önünde başka yollar olduğuna inanır. Hikâye boyunca yaşadıkları, onun hem kendini hem de dünyayı daha iyi tanımasını sağlar.

Meraklı Rakmat, aklına takılan soruların peşine düşen bir çocuktur. Babasına atalarını, ailelerinin geçmişini ve yıllardır neden sıkıntı çektiklerini sorar. Sarbay'ın korktuğu gürültülerin kaynağını da öğrenmek ister. Babası bu sesleri doğaüstü olaylarla ilişkilendirirken Rakmat, yol yapımında kayaların patlatıldığını öğrenince seslerin nedenini anlar. Böylece duyduğu her şeye hemen inanmak yerine kendi gözleriyle gördüklerine ve öğrendiklerine güvenir. Okulda edindiği bilgiler de çevresinde olup bitenleri anlamasına yardımcı olur. Rakmat'ın soruları bazen babasını şaşırtsa da onun öğrenme isteğini gösterir. Zamanla olaylara kendi aklıyla yaklaşmayı öğrenir ve başkalarının söylediklerini sorgulamaktan çekinmez.

Bilgili Rakmat, okulda öğrendiklerini çobanlık yaparken kullanmaya çalışır. Koyunları birbirinden ayırt eder, hayvanların davranışlarını gözlemler ve doğan kuzuları defterine kaydeder. Hangi hayvanın zayıf düştüğünü, hangisinin daha fazla bakıma ihtiyaç duyduğunu anlamak için dikkatle çalışır. Babası hayvancılığı yılların deneyimiyle öğrenmiştir; Rakmat ise bu deneyimin yanına okulda öğrendiklerini de ekler. Böylece hayvanlarla ilgilenirken yalnızca alışkanlıklarına güvenmez, öğrendiklerinden de yararlanır. Onun bu yaklaşımı, eğitimin köy yaşamında da karşılığının olduğunu gösterir. Rakmat için okumak, yalnızca sınıfı geçmek anlamına gelmez; öğrendiklerini günlük hayatta kullanabilmek ve işini daha iyi yapabilmek de önemlidir.

Merhametli Rakmat'ın hayvanlara nasıl davrandığı, onun duyarlı bir çocuk olduğunu gösterir. Yoğun kar yağışında koyunlar kar altında kaldığında babasının yanında durur ve onları kurtarmak için uğraşır. Güçsüz hayvanları kucağında taşıırken onların yaşaması için elinden geleni yapar. Sürüyle ilgilenmek onun için zamanla sıradan bir iş olmaktan çıkar; bakımını üstlendiği hayvanların hayatından kendini sorumlu hissetmeye başlar. Ailesinin yaşadığı sıkıntıları düşünmesi ve anne babasına daha iyi bir hayat sunmak istemesi de bu duyarlılığın bir parçasıdır. Rakmat, yaşadıkları sayesinde başkalarının acısını fark etmeyi öğrenir. Onun merhameti, yalnızca hayvanlara değil, sevdiği insanlara karşı davranışlarında da kendini gösterir.

Hırslı Rakmat, geleceğinin de atalarınıninki gibi geçmesini istemez. Bir meslek edinmeyi, para kazanmayı ve anne babasının hayatını kolaylaştırmayı hayal eder. Traktör şoförü olmayı düşündüğü zamanlarda kendisine ve babasına yeni giysilerle çizmeler almanın hayalini kurar. Bunlar onun gözünde küçük istekler gibi görünse de ailesinin koşullarını değiştirme arzusunu yansıtır. Rakmat, çobanlık yaparken bile okulunu ve gelecekte neler yapabileceğini düşünür. Ancak önündeki seçim kolay değildir; bir yanda ailesine yardım etmesi gerekir, diğer yanda eğitimini sürdürmek ister. Onun hayalleri, içinde bulunduğu koşullarla yetinmek istemediğini ve ailesi için daha iyi bir yaşam kurmaya çalıştığını gösterir.

Sarbay

Sarbay, Rakmat'ın babasıdır. Yıllarını dağlarda çobanlık yaparak geçirmiş, geçim sıkıntısını ve insanların küçümseyici davranışlarını yaşamış bir adamdır. Hayvanlar konusunda deneyimlidir ve zorlu doğa koşullarında ne yapılacağını iyi bilir. Buna karşılık geçmişte yaşadıkları, geleceğe nasıl baktığını da belirlemiştir. Ailesinin kuşaklar boyunca çektiği sıkıntıların kolay kolay sona ermeyeceğini düşünür. Bu yüzden Rakmat'ın başka bir hayat kurabileceğine inanmakta zorlanır. Oğluyla zaman zaman tartışsa da onu korumak ve bildiklerini öğretmek ister. Sarbay'ın davranışlarının ardında hem yaşadığı hayatın izleri hem de oğluna duyduğu sevgi vardır. Onun hikâyesi, geçmişte yaşananların insanın düşüncelerini nasıl etkilediğini gösterir.

Batıl inançlı Sarbay, anlam veremediği olayları çoğu zaman eski inançlarına göre yorumlar. Fırtına sırasında duyduğu yüksek seslerden korkar ve bunların doğaüstü bir gücün işareti olabileceğini düşünür. Rakmat'a dua etmesini ve tövbe etmesini söyler. Oysa Rakmat, seslerin yol yapımında kayaları patlatan işçilerden geldiğini öğrenir. Sarbay, oğlunun açıklamasını hemen kabul edemez; çünkü yıllardır inandığı şeyleri sorgulamak ona kolay gelmez. Bu olay, baba ile oğlun dünyaya farklı gözlerle baktığını ortaya koyar. Sarbay alıştığı inançlara bağlı kalırken Rakmat gördüklerinden ve öğrendiklerinden yola çıkarak gerçeği anlamaya çalışır. Aralarındaki bu fark, hikâyede eski düşüncelerle yeni bilgilerin karşı karşıya gelişini gösterir.

Karamsar Sarbay'ın geleceğe dair umudu pek yoktur. Ailesinin yıllardır yoksulluk içinde yaşadığını, kendisinin de çok çalışmasına rağmen bu durumdan kurtulamadığını görmüştür. Bu nedenle Rakmat'ın okulunu bitirip iyi bir işe girme hayallerine kuşkuyla yaklaşır. Oğlunun da aynı sıkıntıları yaşayacağından korkar. Sarbay'ın böyle düşünmesinin ardında yılların yorgunluğu ve yaşadığı hayal kırıklıkları vardır. Rakmat ise hayatının mutlaka babasınıninki gibi olmak zorunda olmadığına inanır. Bu yüzden ikisi geleceği konuşurken aynı noktada buluşamaz. Sarbay geçmişte yaşadıklarına bakarak yarını tahmin etmeye çalışırken Rakmat henüz karşısına çıkmamış fırsatları düşünür. Aralarındaki bu ayrılık, aynı koşullarda yaşayan insanların bile geleceğe farklı gözlerle bakabileceğini anlatır.

Gururlu Sarbay, yaptığı işin küçümsenmesine kolay kolay katlanamaz. Yıllardır sürüyle ilgilenmiş, sert kışlarda çalışmış ve hayvan yetiştirmenin güçlüklerini yaşayarak öğrenmiştir. Buna rağmen yetkililer onun işini eleştirdiğinde ya da sürüye bakma becerisini sorguladığında kendini değersiz hissetmeye başlar. Böyle durumlarda öfkelenmesi ve kendini savunması, verdiği emeğin görülmesini istemesinden kaynaklanır. Sarbay için çobanlık yalnızca geçim sağladığı bir iş değil, yıllarını verdiği bir uğraştır. Rakmat'ın hayvanlarla ilgilenmeyi öğrenmesi ve giderek daha becerikli hâle gelmesi de onu sevindirir. Oğlunun başarılarını gördükçe kendi emeğinin boşa gitmediğini hisseder. Sarbay'ın gururu, yaşadığı yoksulluğa rağmen saygı görme isteğinden beslenir.

Sevgi dolu Sarbay, oğlunu sevmesine rağmen duygularını her zaman açıkça gösteremez. Rakmat'ın geleceği için kaygılanır; çünkü onun da kendisi gibi yoksulluk ve sıkıntı içinde yaşamasını istemez. Ancak kendi hayatında gördüklerine dayanarak düşündüğü için oğlunun hayallerine inanmakta zorlanır. Bu durum aralarında tartışmalara yol açsa da Sarbay, Rakmat'a çobanlığın inceliklerini öğretir ve onu zorlu koşullara hazırlamaya çalışır. Oğlunun sürüye bakmayı öğrenmesi, sorumluluk alması ve kendi kararlarını vermeye başlaması karşısında zamanla gurur duyar. Sarbay sevgisini uzun konuşmalarla anlatmasa da davranışlarıyla belli eder. Aslında istediği, Rakmat'ın kendisinin yaşadığı sıkıntıları yaşamaması ve daha rahat bir hayat sürmesidir.

Zeyna

Zeyna, Rakmat'ın hayatında önemli bir yeri olan genç bir kızdır. Annesine yardım eder, derslerine çalışır ve köydeki insanların ihtiyaçlarıyla ilgilenir. Babasını savaşta kaybetmesi, küçük yaşta sorumluluk üstlenmesine neden olmuştur. Buna rağmen eğitime devam etmek ve ileride çocuklarla çalışmak ister. Rakmat'ın aylarca okuldan uzak kalması onu kaygılandırır; bu yüzden ona ders kitaplarını götürür ve sınavlara hazırlanması için bir fırsatı olduğunu anlatır. Zeyna, Rakmat'ın geleceğini düşünmesine yardımcı olurken kendi hedeflerinden de vazgeçmez. Köyde çocukların bakımı için yapılan çalışmalara katılması, çevresindeki insanları önemseydiğini gösterir. Onun hikâyesinde eğitim, emek ve başkalarına el uzatmak bir arada yer alır.

Çalışkan Zeyna, evde annesine yardım eder ve okul işlerini de ihmal etmez. Babasını savaşta kaybettikten sonra ailesinin yükünü paylaşmayı sürdürür. Rakmat başlangıçta onun zamanını oyun oynayarak geçirdiğini sanır; ancak sonradan Zeyna'nın evde ne kadar çok işle uğraştığını ve derslerine nasıl çalıştığını anlar. Zeyna, annesiyle birlikte köyde çocukların bırakılabileceği bir yer kurulmasına da katkıda bulunur. Böylece anneleri çalışırken çocuklar gözetim altında kalabilir. Bu iş için zaman ayırması, kendi sorumluluklarının yanında başkalarının ihtiyaçlarını da düşündüğünü gösterir. Zeyna, karşısına çıkan zorlukları bahane ederek işlerini bırakmaz. Günlük yaşamını sürdürürken geleceği için de çalışır ve köydeki insanların hayatını kolaylaştırmak için elinden geleni yapar.

İlgili Zeyna, çevresindeki insanların sıkıntılarını görmezden gelmez. Köyde çocukların bakılabileceği bir yer kurulmasına yardım etmesi, ailelerin günlük yaşamını kolaylaştırmak istediğini gösterir. Rakmat'ın aylarca okula gidemediğini öğrendiğinde de ona yardım etmek için harekete geçer. Ders kitaplarını yanına alıp onu ziyarete gider ve öğretmenlerinin sınavlara hazırlanması için kendisine zaman tanıyacağını anlatır. Böylece Rakmat'ın okula dönme ihtimalini yeniden düşünmesini sağlar. Zeyna, koyunlar kar altında kaldığında da ailesinin yardımına koşar. Onun davranışları, insanları önemsemenin yalnızca onlar için üzülmekten ibaret olmadığını gösterir. Gerektiğinde zaman ayırmak, işin ucundan tutmak ve bir çözüm bulmaya çalışmak da önemlidir. Zeyna bütün bunları davranışlarıyla ortaya koyar.

Kararlı Zeyna, gelecekte ne yapmak istediğini bilir. Eğitimine devam etmek, yükseköğrenim görmek ve çocuklarla ilgili bir işte çalışmak ister. Köydeki gençlerin eğitim konusunda yeterince fırsat bulamamasını kabullenmez; bu konuda Sadyk'le konuşurken düşüncelerini açıkça dile getirir. Kendi geleceği için çaba gösterirken Rakmat'ın da okuldan kopmasını istemez. Ona kitaplarını götürmesi ve sınavlara hazırlanmasına yardım etmesi, eğitimin ikisi için de ne kadar önemli olduğunu gösterir. Zeyna'nın önünde ailesinin yaşadığı sıkıntılar ve köydeki sınırlı olanaklar vardır. Buna rağmen hayallerinden vazgeçmez. İstedığı hayata ulaşmak için elinden geleni yapar. Onun tutumu, koşullar zor olsa bile insanın kendi geleceği üzerinde söz sahibi olmak için mücadele edebileceğini gösterir.

Destekleyici Rakmat çobanlık yüzünden okuldan uzak kaldığında Zeyna onun eğitimini bırakmasını istemez. Ders kitaplarını alıp yanına gider ve öğretmenlerinin sınavlara hazırlanması için ona süre tanıyacağını söyler. Böylece Rakmat'a okula dönme şansı olduğunu hatırlatır. Rakmat çobanlıkla eğitim arasında karar vermeye çalışırken Zeyna onu zorlamaz; önündeki seçenekleri görmesine yardımcı olur. Koyunlar kar altında kaldığında ailesiyle birlikte çalışması da Rakmat'a yalnızca sözle değil, davranışlarıyla destek olduğunu gösterir. Zeyna, onun yapabileceklerine inanır ve daha fazla fırsat bulmasını ister. Bazen insanın hayatını değiştiren şey, bir başkasının ona inanması ve zor zamanında yanında durmasıdır. Zeyna'nın Rakmat'a yaklaşımı da bunun güzel bir örneğidir.

TEMALAR

Çalışma: Çalışkanlık ve Sorumluluk

Dardake, çobanlığa başladığında hayvan bakımı hakkında her şeyi bilmez. Zamanla koyunlarla, ineklerle uğraşa uğraşa işi öğrenir. Sürüyü otlatmak, hayvanların hastalanıp hastalanmadığını anlamak, kışın onlara yiyecek bulmak derken omuzlarına büyük bir yük biner. Üstelik okulda öğrendiklerini de unutmamaya çalışır. Babası Sarbay'ın yılların deneyiminden gelen bilgisi vardır; Dardake ise öğrendiklerini bu deneyimle birleştirir. Başlarda zorlandığı işler zamanla kolaylaşır. Çünkü artık yalnızca babasının söylediklerini uygulamakla kalmaz, kendi başına düşünüp karar vermeyi de öğrenir.

Altıncı sınıfı bitirdiğinde Dardake'nin bakımını üstlendiği hayvanların sayısı az değildir: kırk sekiz inek, on dört düve ve bir boğa. Her biriyle ilgilenmesi, onları tanıması ve ihtiyaçlarını takip etmesi gerekir. Okulda öğrendiği bilgiler burada işine yarar. Hayvanların vücutlarını ve sindirim sistemlerini öğrenmiş olması, onlara daha bilinçli bakmasını sağlar. Sarbay, çobanlığı kitaplardan öğrenemeyeceğini düşünür. Dardake ise okulda öğrendiklerinin de işe yaradığını göstermek ister. İkisi arasındaki bu fark, eski deneyimle yeni bilgilerin bir arada kullanılabileceğini ortaya koyar.

Bir gün Dardake, vadide çalışan işçilere ayran götürmekle görevlendirilir. Ayran dolu iki ağır kabı taşıyan öküz bir türlü yürümez. Dardake önce öfkelenir ve hayvanı zorlayarak ilerletmeye çalışır. Fakat öküzün hâlini gördükçe bir terslik olduğunu anlar; hayvan belki de hastadır. Ona daha dikkatli davranmaya başlar ve yoluna devam eder. Gecikmesine rağmen ayranı işçilere ulaştırır. Bu yolculuk Dardake'ye, bir işi bitirmek için yalnızca inat etmenin yetmediğini öğretir. Bazen durup neyin yanlış gittiğini anlamak, hem işi hem de işi yapanı korumak açısından daha önemlidir.

Kışın kar bastırdığında koyunlar yiyecek bulamaz. Dardake, karın altında kalan otları görünce hayvanların aç kalmasına razı olmaz. Otların bulunduğu yere kadar karı temizler, koyunların yiyeceğe ulaşmasını sağlar. Bir başka yoğun kar yağışında ise sürünün bir kısmı kar altında kalır. Babasıyla birlikte koyunları kurtarmaya girişir; güçsüz hayvanları kucağında taşıyarak güvenli bir yere götürür. Soğukta çalışmak kolay değildir ama Dardake işi yarıda bırakmaz. Çünkü hayvanlara bakmanın, onları tehlikeden korumayı da gerektirdiğini artık anlamıştır.

Kuzulama zamanı geldiğinde Dardake'nin işi daha da artar. Yeni doğan kuzuları tanımayı, onları anneleriyle eşleştirmeyi ve yardıma ihtiyacı olanları fark etmeyi öğrenir. Küçük bir dikkatsizliğin bile bir kuzunun hayatına mal olabileceğini görür. Bu yüzden işini daha özenli yapmaya başlar. Dardake'nin çobanlıkta ilerlemesi bir anda gerçekleşmez; her gün çalışarak, yanılarak ve öğrendiklerini uygulayarak gelişir. Hikâye, sorumluluğun insanın üzerine düşeni yapmakla sınırlı olmadığını, emanet edilen canlıların iyiliğini de düşünmek anlamına geldiğini anlatır.

Örnek Sahne: Kışın koyunların aç kaldığını gören Dardake, karın altında kalan otlara ulaşabilmeleri için çalışmaya koyulur. Karı temizleyip hayvanlara yol açar. Daha sonra yoğun kar yağışı koyunları

gömdüğünde babasıyla birlikte onları kurtarır. Gücsüz olanları kucağında taşır; soğuğa ve yorgunluğa rağmen işini bırakmaz. Çünkü koyunların kendi bakımına bağlı olduğunu bilir. Bu olayda Dardake'nin nasıl değiştiğini açıkça görürüz: Artık çobanlığı yalnızca yapmak zorunda olduğu bir iş olarak görmez. Sürünün başına bir şey geldiğinde kendini sorumlu hisseder ve elinden geleni yapar.

Çatışma: Kuşaklararası Çatışma

Rakmat ile babası Sarbay arasındaki en büyük anlaşmazlık, hayata bakışlarından kaynaklanır. Sarbay, yıllarca çobanlık yapmış, hayatın zorluklarını yaşayarak öğrenmiştir. Ona göre hayvan yetiştirmek, kitap okuyarak değil, sürünün başında durarak öğrenilir. Havanın değişeceğini, bir hayvanın hastalandığını ya da sürünün tehlikede olduğunu anlamak için yılların deneyimi gerekir. Bu yüzden Sarbay kendi bildiklerine güvenir ve oğlunun okulda öğrendiklerine fazla önem vermesini doğru bulmaz.

Rakmat ise okulda öğrendiklerinin de işe yarayabileceğine inanır. Babasının tecrübesini küçümsemez ama her konuda yalnızca eski yöntemlere bağlı kalmak istemez. Yeni şeyler öğrenmeye, öğrendiklerini denemeye ve kendi kararlarını vermeye çalışır. Bu tutumu Sarbay'la arasında zaman zaman gerginlik yaratır. Sarbay, oğlunun kendi bildiklerini sorgulamasından hoşlanmazken Rakmat da sırf babası öyle düşünüyorsa diye farklı fikirleri kapatmak istemez.

Aslında ikisinin de amacı aynıdır: Hayvanlara iyi bakmak ve sürüyü korumak. Ancak Sarbay bunu yılların deneyimiyle yaparken Rakmat hem babasından gördüklerinden hem de okulda öğrendiklerinden yararlanmak ister. Sarbay için geleneksel yöntemler, yıllarca denenmiş ve kendini kanıtlamış yöntemlerdir. Rakmat ise yeni bilgilerin de bu deneyime katkıda bulunabileceğini düşünür. Aralarındaki sorun, birinin diğerinden daha bilgili olması değil, bilginin nereden geldiği konusunda anlaşamamalarıdır.

Bu çatışma, geçmişten gelen deneyimle yeni kuşağın merakının karşı karşıya gelişini anlatır. Sarbay'ın bildikleri değersiz değildir; Rakmat'ın öğrendikleri de gereksiz sayılmamalıdır. İkisi birbirini dinleyebilseydi, yılların deneyimiyle okul bilgisini bir araya getirip daha iyi sonuçlar elde edebilirlerdi.

Örnek Sahne: Rakmat altıncı sınıfı bitirdiğinde kırk sekiz inek, on dört düve ve bir boğanın bakımını üstlenir. Okulda hayvanların vücudu ve sindirim sistemi hakkında öğrendiklerini, sürüyle ilgilenirken kullanmaya çalışır. Sarbay ise hayvancılığın kitaplardan öğrenilemeyeceğini, asıl bilginin yıllar içinde kazanıldığını savunur. Rakmat öğrendiklerine güvenmek isterken Sarbay kendi deneyimini yeterli bulur. İkisi de sürünün iyiliğini düşünür, ama hayvanlara en doğru şekilde nasıl bakılacağı konusunda aynı fikirde değildir.

Değişim: Gelenekler ve Değişim

Rakmat'ın yaşadığı köyde hayat yavaş yavaş değişiyor. Eskiden çocukların çoğu büyüyünce ailesinin yaptığı işi devralır, hayatını bildiği çevrede sürdürürdü. Şimdi ise okumak, başka meslekler öğrenmek ve köyün dışındaki dünyayı tanımak da mümkün hâle geliyor. Bu değişim herkesi sevindirmiyor. Özellikle yıllarca aynı şartlarda yaşamış insanlar için alıştıkları düzenden ayrılmak kolay değil. Rakmat'ın ailesinde de eskiyle yeninin çatışması en çok bu yüzden yaşanıyor.

Sarbay, çobanlığı yıllarca yapmış, geçim sıkıntısının ne demek olduğunu iyi bilen biri. Dağları, hayvanları ve sürüye nasıl bakılacağını kimse ona kitaplardan öğretmemiş; hepsini yaşayarak öğrenmiş. Fakat geçmişte çektiği sıkıntılar onu geleceğe karşı temkinli yapmış. Kendisinden önceki kuşakların yoksulluk içinde yaşamasını, hor görülmesini unutmamış. Oğlunun da aynı şeyleri yaşamasından korktuğu için Rakmat'ın okuma hevesine pek anlam veremiyor. Sarbay'a kalırsa insan bildiği işi yapmalı, boş yere risk almamalı. Onun bu düşüncesi yalnızca geleneklere bağlılığından değil, yaşadıklarının oğlunu da beklediğine inanmasından kaynaklanıyor.

Rakmat ise babasının bildiklerini öğrenmek istiyor ama onunla aynı hayatı yaşamak zorunda olduğunu düşünmüyor. Çobanlığı küçümsemiyor; hayvanlarla ilgilenmeyi seviyor. Yine de okumak, yeni şeyler öğrenmek ve başka yerleri görmek istiyor. Okulda öğrendiklerini hayvanların bakımında kullanmaya çalışması da bunun bir parçası. Rakmat'ın yaşadıkları, eski yöntemlerin işe yaramaz hâle geldiğini değil, yeni bilgilerle daha da geliştirilebileceğini anlatıyor.

Köydeki değişim yalnızca Rakmat'ın ailesiyle sınırlı değil. Yeni kolhoz başkanı Sadık, eğitimin önemini vurguluyor ve sonbaharda köyde bir ortaokul açılacağını duyuruyor. Böylece çocuklar eğitimlerine devam etmek için köylerinden ayrılmak zorunda kalmayacak. Zeyna da hem yükseköğrenim görmek hem de köyde bir anaokulu açmak için uğraşıyor. Anaokulu açılırsa anneler çocuklarını güvenle bırakıp

çalışabilecek. Böylece eğitim, köyde yalnızca çocukların değil, ailelerin de hayatını değiştirecek bir fırsata dönüşüyor.

Rakmat sonunda çobanlıkla eğitimin birbirini dışlamadığını anlamaya başlıyor. Hem hayvanlarla ilgilenebilir hem de okumaya devam edebilir. Babasının yıllar içinde öğrendiklerini kendi bilgileriyle birleştirebilir. Köyün geleceği de geçmişten gelen tecrübeyi bir kenara atmakta değil, bu tecrübeden yararlanırken yeni şeylere de açık olmakta yatıyor.

Örnek Sahne: Rakmat, Zeyna ve Sadık eğitim ve çobanlık üzerine konuşurlar. Zeyna, okumaya devam etmek istediğini anlatır. Sadık ise sonbaharda köyde bir ortaokul açılacağını söyler. Çobanlığın da bu işi bilen, eğitilmiş ve severek yapan insanlara ihtiyacı olduğunu ekler. Rakmat, okumak ve dünyayı tanımak istediğini, ama koyunlarla ilgilenmeyi de sevdiğini söyler. İlk kez bu iki isteğin birbiriyle çelişmek zorunda olmadığını düşünür. Belki de hem köyüne bağlı kalabilir hem de kendini geliştirebilir.

Kişisel Gelişim ve Kendini Tanıma

Rakmat, başından geçenler sayesinde zamanla nasıl biri olduğunu ve hayattan ne beklediğini anlamaya başlar. İlk başlarda aklında tek bir gelecek vardır: Okulu bitirmek, traktör şoförü olmak, para kazanmak ve hem kendine hem de babasına güzel kıyafetler almak. Fakat çobanlık yapmaya başlayınca işler değişir. Dağlarda tek başına kaldığı, zor kararlar vermek zorunda olduğu günlerde yalnızca hayvanlara bakmayı değil, kendi başının çaresine bakmayı da öğrenir. Her şeyin okulda öğrenilemeyeceğini görür; ama bu, okulda öğrendiklerinin işe yaramadığı anlamına da gelmez.

Kışın dağlarda tek başına olduğu bir gün, etrafını kaplayan karın ortasında ne yapacağını şaşırır. Geri dönmek ister, ama babasının öğütlerini hatırlayıp kalmaya karar verir. Bir süre sonra çığın sesini duyar. Ardından dağ keçilerinin, karın açığa çıkardığı otlara doğru ilerlediğini görür. Keçilerin neden o tarafa gittiğini anlayınca doğayı okuyabildiğini fark eder. Bunu ona biri öğretmemiştir; dikkatle bakmış, gördüklerini birleştirmiş ve kendi sonucuna varmıştır. İlk kez, tek başına da doğru kararlar verebileceğine inanır.

Ne var ki her şey yolunda gitmez. Bir gün karların altında otlak bulur ve aç koyunları oraya götürmeye kalkar. Küreğiyle karda bir yol açar, fakat koyunlar dar geçitte birbirine sıkışır. Bazıları kara saplanınca Sarbay yardıma koşar. Sürüyü kurtardıktan sonra oğluna koyunları nasıl yönlendireceğini, otlağı nasıl kullanacağını anlatır. Rakmat, iyi bir yer bulmuş olmanın yetmediğini, düşünmeden hareket ederse hayvanları tehlikeye atabileceğini anlar. Hata yapmak canını sıkarsa da bu olay ona önemli bir ders verir.

Bir süre sonra Zeyna'dan okulun kendisine sınavları geçmesi için bir fırsat daha vereceğini öğrenir. Bu kez karar vermek kolay değildir. Bir yandan okumak, dünyayı görmek ve başka bir hayat tanımak ister; öte yandan çobanlıktan da kopamaz. Sadyk'le konuşurken bunu açıkça dile getirir. Sonunda çobanlığı yalnızca babası istediği için yapmadığını, kendisinin de bu işi sevdiğini fark eder. Artık önünde başkalarının belirlediği tek bir yol yoktur; ne yapmak istediğine kendisi karar verebilir.

Rakmat'ın hikâyesinde büyümek, çocukluk hayallerini bir kenara atmak değildir. Asıl değişim, ne istediğini yaşayarak öğrenmesi ve kendi seçimlerinin arkasında durmayı öğrenmesidir.

Örnek Sahne: Rakmat karların altında otlak bulunca aç koyunları oraya götürmeye karar verir. Küreğiyle karda bir yol açar, ama koyunlar dar geçitte birbirine sıkışır; bazıları kara saplanır. Sarbay gelip sürüyü kurtarmasına yardım eder, ardından koyunları nasıl yönlendirmesi gerektiğini anlatır. Rakmat otlağı bulmakla işin bitmediğini, sürüyü oraya güvenle götürmeyi de düşünmesi gerektiğini anlar. O gün, yaptığı hatanın sorumluluğunu üstlenir ve babasının tecrübesinden yeni bir şey öğrenir.

Eğitim ve Bilgi

Rakmat okula gitmeyi seviyor, öğrendiklerini de aklında tutuyordu. Ama hayatı yalnızca okuldan ibaret değildi. Günlerinin çoğunu hayvanların başında geçiriyor, karşılaştığı sorunlara bir çözüm bulmaya çalışıyordu. Okulda öğrendikleri de tam bu sırada işine yarıyordu. Onun için öğrenmek, ders kitaplarını ezberlemekten çok daha fazlasıydı.

Altıncı sınıfı bitirince bir sürünün sorumluluğu Rakmat'a verildi. Hayvanların vücuduyla ve sindirim sistemiyle ilgili öğrendiklerini hatırlayıp onlara ona göre bakmaya çalıştı. Fakat babası Sarbay, kitaplardan öğrenilenlere pek güvenmiyordu. Ona göre çobanlık, okul sıralarında değil, yıllarca hayvanların peşinde koşarak öğrenilirdi. Rakmat ise okulda öğrendiklerinin de faydasını görebileceğini düşünüyordu. Babasıyla

anlaşamadıkları konu buydu. Sarbay bildiklerini yılların tecrübesinden alıyordu; Rakmat ise hem babasından öğrendiklerini hem de okul bilgisini kullanmak istiyordu.

Rakmat'ın öğrendikleri yalnızca kitaplarla sınırlı değildi. Bir kış günü dağlarda tek başınayken çığ sesini duydu. Ardından dağ keçilerinin, karın açığa çıkardığı otların bulunduğu yamaca doğru ilerlediğini gördü. Keçilerin yiyecek aradığını anladı. Bunu kimse ona söylememişti; gördüklerinden yola çıkarak kendisi anlamıştı. Böylece dikkatli bakmanın ve gördükleri üzerine düşünmenin de insanı bilgiye götürdüğünü öğrendi.

Örnek Sahne: Bir gün Zeyna, Rakmat'a okuldan gelen mektubu getirir. Öğretmenleri, yedinci sınıf sınavlarına hazırlanması için ona bir ay daha süre vermiştir. Zeyna, çalışabilmesi için ders kitaplarını da getirmiştir. Rakmat habere sevinir, ama annesi Salima okumaya devam etmesine karşı çıkar. Ona göre çobanlık yapacak birinin okumasına gerek yoktur. Rakmat ise okumak, kitaplara dönmek ve dünyayı tanımak istemektedir. Üstelik çobanlığı da sever. Ne yapacağına karar vermeye çalışırken şunu fark eder: Okumak, çobanlıktan vazgeçmek zorunda olduğu anlamına gelmez. Öğrendikleri, yaptığı işi daha iyi anlamasına ve geleceğini kendi istediği gibi kurmasına yardımcı olabilir.